

FORORD

I arbeidet med denne oppgaven har det vært viktig for meg å få frem budskapet på en engasjerende og leservennlig måte. Språkutvikling i Oppdal er et tema som engasjerer mange i lokalsamfunnet, jeg har derfor hatt dem i mente da jeg skulle skrive denne oppgaven. Jeg håper at oppgaven i tillegg til å være av interesse innenfor de sosiolingvistiske kretsene, også er et produkt som vanlige oppdalinge kan ha glede av å lese.

Gjennom denne prosessen har jeg fått en del hjelp og støtte fra flere personer. Først og fremst vil jeg takke informantfamiliene mine som så velvillig stilte opp til intervju og åpnet hjemmene sine for meg. Uten deres interesse og vilje til å delta, hadde jeg ikke hatt en oppgave i det hele tatt. Tusen takk til veileder, Brit Mæhlum, som har vært slik en god veileder skal være: passe støttende og passe krevende. Det har gjort at denne prosessen har vært veldig lærerik, og samtidig veldig morsom. I tillegg til veileder har jeg tatt en del andre gode medhjelpere. Jeg vil takke Ingrid Johanne og Inger Martine, for at de så støttende har hørt på stressklaging og sutring fra min side, og for at de har vært så snille å korrekturlese oppgaven. I tillegg har jeg et fantastisk kollektiv som har vært gode motivatorer og støttespillere gjennom hele masteropplevelsen. Jeg har også en snill storesøster som har stilt opp som korrekturleser, og jeg vil takke Siv Løkken for god hjelp og gode innspill. Til slutt vil jeg takke mine foreldre som alltid har vært der for meg, og som er stolte av meg uansett, og min kjæreste, Johan, som har støttet meg gjennom hele studieløpet mitt.

Innholdsfortegnelse

1	Innledning	1
1.1	Kort beskrivelse av oppgaven.....	1
1.2	Hvorfor er dette interessant?.....	1
1.3	Problemstilling og arbeidshypoteser.....	2
1.4	Kort om oppgavens oppbygning.....	3
2	Språksamfunnet Oppdal	5
2.1	Oppdal – historisk bakgrunn.....	5
2.2	Oppdalsamfunnet i dag.....	7
2.3	Tidligere forskning på oppdalsmål.....	8
2.4	Oppdalsmål – språklige kjennetegn.....	10
2.4.1	Jamvektsprinsippet.....	10
2.4.2	Palatalisering av dentaler.....	10
2.4.2	Vokalendringer, særlig ”senking”.....	11
2.4.4	Pronomen og nektingsadverb.....	11
2.4.5	Preposisjoner.....	12
2.4.7	Dativ.....	12
2.4.8	Cirkumflekstonelag.....	13
3	Metode	15
3.1	Valg av metode.....	15
3.2	Informantutvelgelse.....	15
3.2.1	Kriterier for informantutvelgelse.....	15
3.2.2	Informantutvelgelsen.....	17
3.2.3	Kort presentasjon av familiene.....	18
3.3	Datainnsamling.....	19
3.4	Transkribering.....	20
3.5	Språklige variabler.....	21
4	Individuelle analyser av informantene	23
4.1	Sentrumsfamilien.....	23
4.1.1	Stine.....	23
4.1.2	Sigrid.....	25
4.1.3	Sigrun.....	27
4.2	Bygdefamilien.....	28
4.2.1	Børge.....	28
4.2.2	Bjørn.....	29
4.2.3	Bjørg.....	31

5	Sammenlikning av informanter	33
5.1	Sammenlikning av medlemmene i Sentrumsfamilien	33
5.2	Sammenlikning av medlemmene i Bygdefamilien	35
5.3	Sammenlikning av de to familiene	37
5.3.1	Stine og Børge	37
5.3.2	Sigrid og Bjørn	38
5.3.3	Sigrun og Bjørg	39
5.3.4	Oppsummering	40
6	Drøfting.....	41
6.1	Språklige faktorer	41
6.1.1	Hva består modifiseringene av?	41
6.1.2	Hvor kommer påvirkningen fra?	43
6.2	Sosiale faktorer	46
6.2.1	Urbanisering og endring av bygdesamfunnet.....	46
6.2.2	Det tradisjonelle og det moderne	48
6.2.3	Språk og identitet	50
7	Oppsummering og konklusjon.....	53
7.1	Hvor stor endring har skjedd fra den eldste til den yngste generasjonen? Hvordan arter generasjonsforandringene seg i de to familiene?	53
7.2	Hvordan kommer motsetningen mellom "det tradisjonelle og det moderne" i oppdalsamfunnet til uttrykk hos informantene?	54
7.3	Hvilke tendenser ser vi i oppdalsmålet, og hvordan ser framtida ut?	55
8	Litteraturliste	
	Sammendrag	
	Profesjonsrelevans	
9	Vedlegg	
9.1	Spørreundersøkelsen	
9.2	Intervjuguide	
9.3	Kart over Oppdal	

1 Innledning

1.1 Kort beskrivelse av oppgaven

I denne masteroppgaven skal jeg forske på det sosiolingvistiske temaet bevaring og endring av dialekter. Jeg skal se på dette i språksamfunnet Oppdal, som et eksempelsamfunn på tendensene i talespråkutviklingen i Norge i dag. I den forbindelse har jeg intervjuet to familier, der ett medlem fra tre generasjoner i hver av familiene er informanter. Gjennom å sammenligne mine informanter med tidligere forskning fra dette språksamfunnet, vil jeg diskutere utviklingen av dialekten i dette området. Oppdal er et språksamfunn som har blitt mye forsket på tidligere, slik at jeg har et godt sammenlikningsgrunnlag. Formålet med forskningsprosjektet mitt er å se hvilken retning dialekten tar, med utgangspunkt i to språklige ytterpunkt i ungdomsgenerasjonen, som representerer to ytterpunkt i oppdalsmålet, og dermed muligens to tendenser i språkutviklingen hos ungdommene i Oppdal.

1.2 Hvorfor er dette interessant?

Bevaring og endring av dialekter er et interessant og vidt tema. Det er interessant fordi det finnes mange gamle bygdesamfunn i Norge som nå har blitt mer sentralisert og urbanisert etter de store samfunnsmessige endringene vi har hatt her i landet, særlig i perioden etter andre verdenskrig. Det vil være naturlig å anta at dette har hatt stor påvirkning på språket innad i et lokalsamfunn. Formålet med oppgaven er å se på utviklingen av språket hos flere generasjoner i Oppdal. Hvorfor har det seg slik at noen ungdommer snakker mer tradisjonelt enn andre? Kan denne utviklingen gjenspeiles i språket til tidligere generasjoner? Det virker også som om det er visse steder i kommunen der dialekten står sterkere enn andre.

På et mer generelt plan er motivasjonen for oppgaven interessen for språkmangfoldet vi har i Norge. I dagens samfunn har utfordringene ved bevaring av dialekter økt betraktelig på grunn av økt mobilisering og urbanisering, samtidig som endring av dialekter er mer akseptert (Mæhlum & Røyneland, 2012). Det er også interessant å se på hvor påvirkningene bak endringene kommer fra. Kommer de fra standardisert østnorsk eller kommer de helst fra regionhovedstadene? Stian Hårstad (2008:141) er en av de som har sett på dette, og han konkluderer med at det er en dialektnivellering som skjer både mellom dialekt til

standardtalemålet¹, og mellom dialekt og regionmålet. Gjennom et stadig mer globalisert og åpent samfunn, med mye kontakt med andre dialekter gjennom for eksempel media og sosiale medier, er ungdom i dag mer eksponert for ulike dialekter og påvirkningskrefter som kan endre deres dialekt. Språket er i stadig utvikling, og de generelle tendensene i språksamfunnet i Norge i dag bør dokumenteres slik at vi kan følge utviklingen av de ulike dialektene.

Min nære tilknytning til språksamfunnet er en del av motivasjonen bak valg av forskningssted. Jeg er født og oppvokst på Oppdal, og har mye kunnskap om både samfunnet og språket i bygda. Etter å ha fått kommentarer på dialekten min av folk utenfra som kommenterer hvor ”bredt” jeg snakker, mens oppdalingene kommenterer hvor ”fint” jeg snakker, synes jeg dette er et interessant felt. Dette gjorde meg interessert ikke bare i min egen dialekt, men også i språkholdninger og bevisstheten om egen dialekt hos oppdalingen mer generelt.

1.3 Problemstilling og arbeidshypoteser

Hovedproblemstillingen for oppgaven vil være: *Hvilken vei går utviklingen i oppdalsmålet?* I tillegg til en hovedproblemstilling, har jeg også noen mindre spørsmål jeg vil drøfte. Det første er hvilke forskjeller en finner i et generasjonsperspektiv. Jeg skal forsøke å kaste lys over hvordan språket har endret seg fra de eldste til de yngste generasjonene – og hvorfor disse ulike representantene har ulik språklig identitet. Informantene mine kommer fra to forskjellige steder i bygda, Auna og Midtbygda, som flere opplever som to steder med forskjellige former for oppdalsmål. Som nevnt tidligere har en inntrykk av at stedet en kommer fra i Oppdal, har betydning for hvor tradisjonell dialekt en snakker. Med bakgrunn i denne erfaringen valgte jeg Auna og Midtbygda som de to stedene jeg ville se på. Dette er fordi disse stedene oppfattes som ytterpunkter, på det viset at vi kan si at Midtbygda representerer det tradisjonelle, mens Auna representerer det moderne. Det andre forskningsspørsmålet som blir viktig, er derfor: Er det forskjell på dialektutviklingen hos informantene som kommer fra Auna og de som kommer fra Midtbygda? For å oppsummere har jeg ei problemstilling med to spesifikke forskningsspørsmål:

Hovedproblemstillingen er: *Hvilken vei går utviklingen i oppdalsmålet?*

¹ I denne oppgaven tolkes standardtalemålet som en østnorsk, bokmålsnær, overregional varietet med høy prestisje.

De to forskningsspørsmålene er som følger:

1. Hvor stor endring har skjedd fra den eldste generasjonen til den yngste? Hvordan arter generasjonsforandringene seg i de to familiene?
2. Hvordan kommer motsetningen det tradisjonelle og det moderne i oppdalsamfunnet til uttrykk hos informantene?

1.4 Kort om oppgavens oppbygning

Oppgaven består av seks hovedkapitler, der innledningen er det første kapittelet. Her inngår problemstilling og arbeidshypoteser for oppgaven samt motivasjonen bak oppgaven. I det andre hovedkapittelet blir språksamfunnet Oppdal presentert, både språklig og samfunnshistorisk. Deretter vil det ble fremlagt tidligere forskning på oppdalsmålet, fra flere tidsperioder. Det neste hovedkapittelet omhandler metodene som er brukt i undersøkelsen min, blant annet diskuteres forholdet mellom kvantitative og kvalitative metoder, da med tanke på at jeg bruker begge metodene. Her vil også utvelgelsen av informantene gjennomgås. De tre siste hovedkapitlene omhandler presentasjonen av funnene mine, sammenlikning av informanter samt diskusjon og drøfting av disse.

2 Språksamfunnet Oppdal

2.1 Oppdal – historisk bakgrunn

Oppdal er ei bygd i Sør-Trøndelag, med nesten 7000 innbyggere², som grenser til både Oppland, Hedmark og Møre og Romsdal. Ved å grense til så mange ulike fylker, og ikke minst dialekter, har Oppdal hatt mulig påvirkning fra mange steder opp gjennom årene. Bygda har likevel tilsynelatende vært standhaftig mot påvirkning utenfra, og noen vil kanskje gå så langt som å påstå at bygda lenge var isolert, der den lå alene oppi fjellet. Dette illustreres i et dikt Ola Setrom skrev i forbindelse med folkefesten i Viken i 1916, hvor han skriver blant annet at ”*Oss livi ti ei gruub imillom fjellom innestengt godt og varna vel, mot dæ som strømme te frå allom kantom.*” (som sitert i Fagerhaug, Haugland, & Fjøsne, 1983 :55). Det er likevel ikke til å stikke under stol at både oppdalsamfunnet og oppdalsmålet har trekk som er påvirket av både nabofylkene og det nasjonale samfunnet i sin helhet.

Bygda var lenge kjent for sin jordbrukskultur. Det var bondenæringen som sto i høysetet, og bygda var preget av mange garder og grender med egne grendesentrum, med handelsted og administrasjon (Haugland, 2002:171). Utover siste halvdel av 1800-tallet opplevde jordbrukssamfunnet og grendesamfunnene store endringer. Dette ble kalt ”*det store hamskiftet*” av Inge Krokann (1942). Hamskiftet gikk ut på at det gamle jordbrukssamfunnet der selvberging sto i front, ble erstattet med et jordbrukssamfunn som var mye mer basert på kjøp og salg. De økonomiske og arbeidsmessige konsekvensene ble store, og det ble også betydelige sosiale og kulturelle konsekvenser av denne endringen. Haugland (2002:171) fremstiller det slik: ”*Oppdalingen opplevde seg sjølv ikkje berre som medlem av eit lokalt felleskap, avgrensa til slekt, grend og bygd, han var også deltaker i og kjenslemessig knytt til eit nasjonalt felleskap*”.

Det var likevel ikke før jernbanen kom i 1921 at utviklingen mot et mer moderne samfunn virkelig skjøt fart i Oppdal. Både Gisnås (2004) og Haugland (2002) omtaler byggingen av jernbanen som det enkelttiltaket som har hatt størst betydning for oppdalsamfunnet i nyere tid. Det er flere grunner til at utviklingen av jernbanen ble viktig for oppdalsamfunnet. I første omgang betydde byggingen av anlegget betydelig flere arbeidsplasser for de lokale. Bygda hadde fram til da slitt med befolkningsnedgang, og

² Ca 6800 innbyggere per 1.kvartal 2015, ifølge Statistisk sentralbyrå:

<http://ssb.no/befolkning/statistikker/folkemengde/aar/2015-02-19?fane=tabell&sort=nummer&tabell=218730>

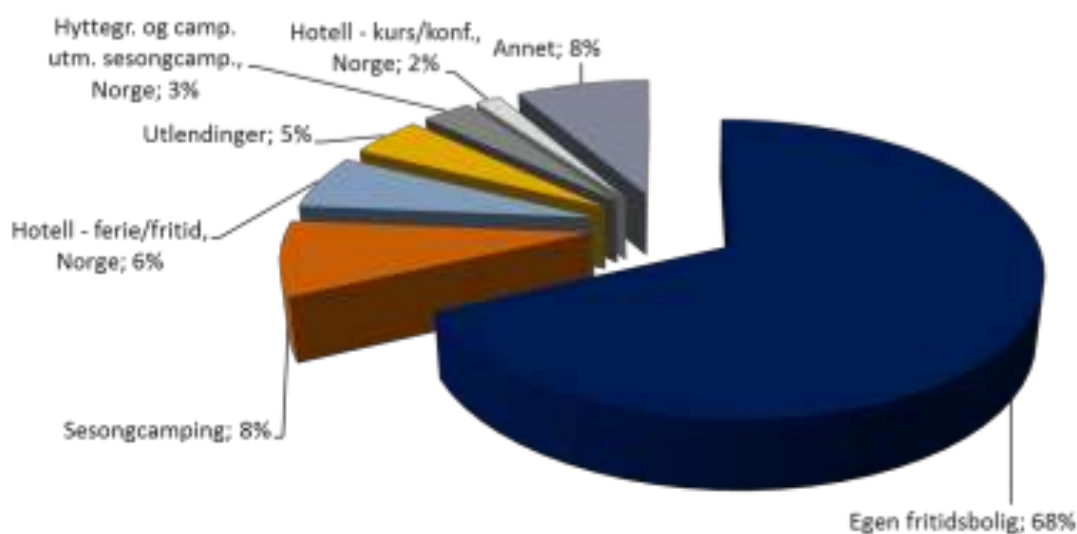
emigrering til Amerika. Med flere arbeidsplasser i tilknytning til utviklingen av jernbaneanlegget så en en befolkningsøkning i den lille fjellbygda (Gisnås, 2004:27). Kapitalen i bygda økte og skiferindustrien skjøt fart, ettersom det nå ble raskt og billig å frakte oppdalsskifer ut fra bygda og til de store markedene. Skiferindustrien er en av de to store industriene som er viktige i oppdalsamfunnet i dag. Den andre kom også med jernbanen, nemlig turistindustrien (Haugland, 2002:179).

Med jernbanen kom også et nytt sentrum i bygda. Før jernbanen kom, var Midtbygda sentrum i Oppdal jf. kart i vedlegg 9.3. Det var her handelssentrumet var, samt at administrative og kommunale foretak lå i dette området. Med utviklingen av jernbanen, ble spesielt de administrative og kommunale tjenestene flyttet til Auna, det nye sentrumet (Gisnås, 2004:27). Selv om avstanden mellom de to stedene ikke er veldig stor, var overgangen langt fra smertefri: *”Bøndene i Midtbygda ser ikke med bare glede på at grendene deres mister sine gamle maktposisjoner”* (op.cit:73). Politisk ble denne forflyttingen en konfliktfylt undertone i kommunale bestemmelser lenge etter at jernbanen åpnet i 1921. Det ble etter hvert et skille mellom de to stedene, der Auna sto for det moderne og nasjonale, mens Midtbygda sto for det tradisjonelle og lokale; det *”ekte”* Oppdal (Haugland, 2002:185). Dette hadde også betydning for språket, da de som bodde på Auna ble påvirket av den menneskestrømmen som etter hvert kom med jernbanen og det nye sentrumet som utviklet seg. Det ble snakket om et bysentrum, og mange så nok også på utviklingen mot et mer moderne samfunn som en utvikling mot et mer moderne språk. Allerede i 1926 ble de som bodde på Auna, kritisert for å *”tållå stasjonsspråk”* (Gisnås, 2004:91). I utkantene av bygda ble denne språklige og samfunnsmessige utviklingen kjempet mer mot. De så på utviklingen mot det moderne, som en trussel mot det lokale og tradisjonelle. Det ble viktig å beholde oppdalsidentiteten i myldret av turister og tilflyttere, og språket var en måte å vise sin tilhørighet til bygda og oppdalsidentiteten på. Det blir likevel feilaktig å se på disse menneskene som motstandere av endring og modernisering. Med kunnskapsrike mennesker som forfatterne Ola Setrom og Inge Krokann i sentrum, sto *”tradisjonalistene”* for et syn som ønsket kulturell kontinuitet. De ønsket at den nye moderne oppdalsidentiteten skulle forankres i de lokale verdiene de hadde i bygda, og ikke i verdier med inspirasjon fra regionsbyen Trondheim, eller hovedstaden Oslo (Haugland, 2002:186).

2.2 Oppdalsamfunnet i dag

Bygda bærer sterkt preg av at turisme er hovedindustrien, og hele kommunen er full av hytter og hytteturister. Nedenfor vises det statistikk over antall gjestedøgn i Oppdal. Antallet gjestedøgn i 2011 var på 945 150. Denne statistikken viser antall prosent av gjestedøgn som blir tilbrakt på ulike steder, hvor det blant annet vises at 68% av alle gjestedøgn i Oppdal i 2011 ble tilbragt i fritidsboligen. Det gir en indikasjon på hvor mange hytter og hytteturister det faktisk er i Oppdal (Oppdal kommune).

Gjestedøgn på Oppdal – hele året 2011, andeler per segment

Oppdal har siden jernbanen kom, så å si vært ei turistbygd, med jevn gjennomstrømming av turister fra store deler av landet. Selv om Ola Setrom mente Oppdal var ei isolert bygd, har nok Oppdal aldri vært særlig isolert. Selv før jernbanens tid var det stor gjennomstrømming av ulike mennesker gjennom den gamle kongevegen (Fagerhaug et al., 1983:150).

Gjennom de historiske fremstillingene til Gisnås (2004) og Haugland (2002) virker det som om den gjennomsnittlige oppdalingen har vært opptatt av å holde på oppdalsmålet og oppdalsidentitet opp gjennom årene. Det ville likevel undret en oppdaling fra 1900 hvor stor sans oppdalingene i dag har for lokal historie og kulturminner, mener Haugland (2002 :279). Det virker som om oppdalsidentiteten lever i beste velgående, selv i det moderne, globaliserte samfunnet en har i dag. For å opprettholde en stedsidentitet på denne måten kreves det at tradisjoner blir tatt vare på og videreformidlet til yngre generasjoner. Oppdal

historielag sier det slik: ”*nedervde tradisjonar er med og krydrar kvardagen, og dei gjer det mellommenneskelege samværet rikare*” (1983:150). Kjell Haugland (2002:280) mener at denne økte interessen for egen bygd og identiteten som hører med, kan være en reaksjon på det internasjonale samfunnet vi lever i i dag. Han mener vi har et behov for å finne tilknytning til et sted og en identitet, og at det i den forbindelse er naturlig å gå tilbake til stedet hvor en kommer fra.

Den økte interessen for det lokale kommer tydelig frem i Oppdalsamfunnet nå på begynnelsen av 2000-tallet. Det er for eksempel flere priser som deles ut til personer som fremmer Oppdal, men også priser til personer som er gode ambassadører for det tradisjonelle oppdalsmålet. Det er også flere lokalaviser med oppdalsmål på trykk i ulike utgaver, samt at bygda har en egen radiostasjon hvor oppdalsmålet er i fokus. Det er en god del krefter i oppdalsamfunnet som står på for å bevare både oppdalsidentiteten og oppdalsmålet.

2.3 Tidligere forskning på oppdalsmål

Oppdalsmålet har vært gjenstand for forskning i lang tid og av mange ulike forskere med ulike perspektiv. De mest kjente bøkene om oppdalsmålet er det Einar Haugen (1987) og Ingeborg Donali (2007) som står for. I nyere tid er det blant annet blitt forsket på hvordan innvandrere lærer seg oppdalsmål (Ommeren, 2010), hvordan dativ er brukt i oppdalsmål (Fjøsne, 2007), og hvordan utflytta oppdalingar tar vare på dialekten i et språklig mangfold (Karlsgård, 1997). Disse studiene skal jeg ikke se nærmere på i denne oppgaven, da de ikke er aktuelle for min problemstilling. Det er imidlertid én studie som er gjort i senere tid, som er veldig interessant, nemlig studien om ungdomsspråk i Oppdal (Hårstad, 2004), som jeg skal se nærmere på i neste kapittel. Det er likevel verdt å merke seg den mer generelle interessen for oppdalsmålet. Interessen har ikke bare vært stor i nyere tid, i lang tid har det vært personer som har vært interessert i å samle inn og bevare typiske oppdalstrekk.

I kapittelet om Oppdals historiske bakgrunn siterte jeg forfatteren Ola Sætrum. Sitatet er en del av et dikt som han skrev i 1916. Det er kanskje det tidligste tekstmateriale av oppdalsmålet som ble satt på trykk (Gisnås, 2004:67). Videre har revytradisjonen stått høyt i oppdalsamfunnet fra tidlig 1920-tallet, og det ble etter hvert en populær ytringsform på dialekt (Donali, 2009:55). Ved nedskrivninger av disse revyvisene var det ikke uvanlig at de ble skrevet ned på en blanding av dialekt, bokmål og nynorsk. Som Donali formulerer det: ”[...] for mange oppdalingar har bruken av dialekten vore sjølvne lakmustesten på identitet og lojalitet til bygdesamfunnet” (2009:60). Det var nok en sammenheng mellom

oppblomstringa av disse revyvisene og de store samfunnsendringene som kom med jernbanen og moderniseringa av oppdalscentrumet.

Selv om oppdalsmålet var brukt mye i tekst, både gjennom revyvisene og forfatterskapene til Ola Sætrom og Inge Krokann, kom den første språklige innsamlingen først i 1933. Ola J. Rises samling *Oppdalsmål. Serord og talevendingar* er ei av de store ordsamlingene som kom så tidlig i dialektforskningen i Norge. Den har senere blitt gjengitt i *Oppdaling. Ord og uttrykk* av Ingeborg Donali (2007). Donali samlet inn en mengde ord og uttrykk i tillegg til Rises liste og samlet alle i sin bok.

Einar Haugen (1982) har empiri om oppdalsmål fra ca. 1950-tallet. I sin fremstilling tar Haugen for seg flere aspekter ved oppdalsmålet. I tillegg til detaljert beskrivelse av lydhistorien, bøyningssystemet og setningslæren i dialekten, tar han også for seg navneskikken i Oppdal og omegn, og typiske oppdalsord. Haugens bok gir en detaljert beskrivelse av oppdalsmålet slik det var på 1950-tallet, og er veldig anvendelig i analyser av oppdalsmålet. På lik linje med ordsamlingene til Rise og Donali, hadde også Haugen med ord og fenomener som var på vei ut av Oppdalsmålet allerede på 1950-tallet. Han brukte både skriftlige og muntlige kilder, men informantgrunnet hans var i hovedsak eldre mennesker. Han har derfor ikke kartlagt oppdalsmålet slik det var blant ungdommen i andre halvdel av 1900-tallet. Derfor poengterer han også at ”*det er en lokkende oppgave for vordende akademikere fra Oppdal å undersøke nøyere hvordan bygdemålet utvikler seg blant de unge av i dag*” (1982:22).

Denne utfordringen tok Stian Hårstad i sin masteravhandling fra 2004. Hårstad samlet inn materiale fra 15 ungdommer og målet var å finne ut om ungdomsgenerasjonen holdt på tradisjonelle former eller om de har tatt i bruk mer modifiserte varianter (2004:4). Ved å kartlegge ungdommenes språk kunne han forsøke å komme frem til hvilke språklige strategier ungdommene brukte. Han jobbet også med noen hypoteser, som blant annet gikk ut på om stedet, nærmere bestemt hvilken del av bygda informantene kom fra, kom til uttrykk gjennom språket deres. Problemstillingen i Hårstads oppgave ligger nært utgangspunktet i denne oppgaven. Det handler om endring og bevaring av språk. Det er ti år siden Hårstad skrev oppgaven sin, derfor det vil være aktuelt å se på hvor veien har gått siden da, hos ungdommene i Oppdal. Derfor vil det bli trekt en del paralleller mellom denne oppgaven og Hårstads oppgave.

2.4 Oppdalsmål – språklige kjennetegn

Når det gjelder de språklige kjennetegnene i oppdalsmålet, skal vi se på de trekkene som er aktuelle for den kvantitative analysen i denne oppgaven, samt to trekk i den kvalitative som er aktuelle med tanke på at det her forskes på generasjoner. I den kvantitative analysen har jeg valgt ut følgende språklige variabler: Jamvektsprinsippet, palatalisering, vokalendringer, bruk av nektingsadverb og preposisjonsbruk. I tillegg har jeg valgt å omtale språktrekkene cirkumfleks og dativ, da dette er trekk som antas å ha forsvunnet hos ungdomsgenerasjonen, men som kan være interessante i et generasjonsperspektiv.

2.4.1 Jamvektsprinsippet

Tradisjonelt har oppdalsmålet jamvekt med apokope. Oppdal tilhører den delen av det trønderske området som har mye utjamning. Trøndersk, og oppdalsmålet, har et system hvor infinitivene kan ende på full vokal som i */vårrå/*, */kåmmå/*, eller med null vokal som i */å kast/*, */å bi:t/* (Mæhlum & Røyneland, 2012:76). Haugen omtaler jamvekt og apokope når han tar for seg infinitivformen i oppdalsmålet. Her påpeker han at ved jamning kan også oppdalsmålet ha *å*-ending */fårrå/* (å dra). Haugen forklarer videre i sin fremstilling at utjamning i oppdalsmålet vanligvis har jamninger på *å*, *u* og *o*, men at det også finnes tilfeller av utjamning på *ø*, *i* og *y* (1982:98). Når det gjelder de apokoperte formene, er det apokopen ved svake maskulina som er mest fremtredende, for eksempel */oks/* (bm. okse), */boks/* (bm. bukse) (Dalen, 2008:38).

For ti år siden fant Hårstad apokope både i verb, substantiv og adjektiv i oppdalsmålet (2004:27). De apokoperte formene har fått et cirkumflekstoneilag. Hårstad fant ut at der jamvektordene ble endret, kom det inn nyere former som */å kām/* i stedet for */å kåmmå/*, og */å svar/* for */å svårrå/* (2006:47). Det vil si at også gamle jamvektformer blir apokopert. For å oppsummere jamvektsprinsippet i oppdalsmålet:

Tradisjonell form: */vårrå/*, */fårrå/*, */vukku/*

Modifisert form: */vær/*, */fær/*, */uke/*

2.4.2 Palatalisering av dentaler

Palatalisering er utbredt i det trønderske språksamfunnet, men trekket er mest utbredt i sør, inkludert Oppdal. Det er forskjell på gjennomføring av palatalisering i området. I oppdalsområdet er det tradisjonelt mye palatalisering, både i trykksterk- og trykklett staving. Det er de palatalene dentalene [t, n, d, l], jeg skal se på. Videre har en også palatalisering av

opphavlig [ld, nd, rn], som har blitt assimilert og så palatalisert i flere dialekter (Hanssen, 2010:76)

Det ser ut som om palataliseringen generelt er i tilbakegang (f.eks Dalen, 2008:50). Det er også en mulighet for at det har oppstått mellomvarianter, som en slags kompromissvariant mellom en palatal uttale og en alveolar uttale (Mæhlum & Røyneland, 2012:80). Hårstad så bare på palatalisering av velarer. Derfor finnes det ingen forskning på modifiserte former av palatale dentaler i oppdalsmålet, men de generelle tendensene i området rundt kan brukes som en pekepinn. Formene for palatalisering er:

Tradisjonell form: /fløtt/, /rundɪn/, /non/, /boj/, /gjeʌʌ/

Modifisert form: /flytt/, /rundin/, /non/, /bodd/, /gjell/

2.4.2 Vokalendringer , særlig ”senking”

Senking skjer som regel ved at vokalen faller sammen med et allerede eksisterende vokalfonem. I trøndersk kan vi også finne eksempler på senking, ikke bare i kortvokal, men også i langvokal (Skjekkeland, 2005:45). Dette bekrefter Haugen i sin analyse av oppdalsmålet, hvor han nevner senking av både kortvokal og langvokal(1982:59-60).

Dette er et typisk trekk ved oppdalsmålet som Hårstad mener holder seg sterkt enda. Dette gjelder spesielt trykksterke posisjoner, som i /teng/ (ting), /sekkert/ (sikkert), /egentle/ (egentlig) (2006:47). Han nevner videre at vokalveksling fra *y* og *o* til *ø* er et trekk det finnes mye av i oppdalsmålet. Dette gjelder blant annet ord som /bygd/, hvor en i oppdalsmålet sier /bøgd/. Et trekk ved vokalkvaliteten som er aktuell, er lydovergangen fra *o,y,i, u* og *ø* til *æ*. Dette er et trekk som er særegent for oppdalsmålet, med for eksempel former som; /spær/ (spørre, norr. spyrja) og /gæLv/ (golv, norr. golf). For å oppsummere språktrekket ”senking”:

Tradisjonell form: /teng/, /egentle/, /vekti/, /naturle/, /bøgd/

Modifisert form: /ting/, /egentli/, /viktil/, /naturli/, /bygd/

2.4.4 Pronomen og nektingsadverb

Oppdalsmålet har tradisjonelt /e/ som 1. person entall og /åss/ som 1. person flertall. Disse holder seg sterkt i oppdalsmålet i dag, ifølge Hårstad. Det eneste pronomenet som modifiseres ifølge Hårstad, er eiendomspronomen i 3. person flertall hvor ”tradisjonsformen de’r i et par tilfeller byttes ut med dæmmes” (2006:47).

I tillegg til de personlige pronomene er også nektingsadverbet verdt å nevne. Haugen (1982:149) skriver at /icc/ er enerådende i oppdalsmålet. Hårstad mener likevel at det finnes

belegg for at formen /ikke/ også ble brukt i oppdalsmålet fra tidlig av, riktignok kun i emfatisk posisjon (2004:151). Han forklarer det slik: ”Det vil si at vi fra gammelt av kan finne ikke i en sammenheng som ”Dæ ha ho ikke sagt!”, der nektinga skal ha skikkelig betoning” (2004:33).

Tradisjonell form: /e/, /åss/, /icc/, /ikke/ (i emfatisk posisjon)

Modifisert form: /æ³/, /vil/, /ikke/

2.4.5 Preposisjoner

Haugen ramser opp en del preposisjoner parvis i sin framstilling. Her vil kun de preposisjonene som finnes i datamaterialet til denne oppgaven, nevnes. De preposisjonene som er i datamaterialet mitt, er *til*, *i*, *fra*, *igjen*. Vi starter med preposisjonen /i/, hvor Haugen forklarer at det brukes forkortede versjoner av sammensatte ord som *nedi*, *oppi* og lignende for preposisjonen *i*, som for eksempel /ni spæln/, /eni ti/ (enig i). Jeg vil her fokusere på bruken av /ti/ hos mine informanter. Denne utviklingen sammenligner Haugen med at gammelnorsk /upp à/ ble til /på/. Dette kan vi også se på preposisjonen /av/ hvor oppdalsmålet har /tå/ av gammelt /uta/. Når det gjelder preposisjonsparet /til/ og /fra/, er formene for oppdalsmålet her /te/, /åt/ og /frå/ (1982:101).

Hårstad konkluderer ut fra sitt materiale med at preposisjonene er i utvikling. Det virker som om de tradisjonelle preposisjonene /frå/ og /tå/ blir erstattet av de mer standardiserte /fra/ og /av/ (1982:101). I tillegg nevner han også, at det virker som om /åt/ blir mer og mer tatt over av /te/.

Tradisjonell form: /ti/, /frå/, /te-åt/, /tå/, /att/

Modifisert form: /i/, /fra/, /til/, /av/, /igjen/

2.4.7 Dativ

Et trekk som er verdt å nevne utenfor den kvantitative analysen, men i den kvalitative, er dativ. Dativformene i oppdalsmål er apokoperte versjoner av de gammelnorske dativendingene, forklarer Haugen (1982:79). Han mente at dativen var på vei ut allerede i hans materiale, som stammer fra 1930 til 1960-tallet (1982:223).

³ Med tanke på en modifisert variant av pronomenet /e/, er dette vanskelig å si, fordi det er ingen som har funnet noe belegg for andre varianter i oppdalsmålet. Noe som er interessant med tanke på at andre ord med /e/ ofte blir endret til /æ/ i oppdalsmålet. Hvorfor pronomenet står så sterkt, er et spørsmål for videre forskning.

Dativ er et dialekttrekk som har mistet mye terreng, og det er nesten usannsynlig å finne det blant de yngre generasjonene i Oppdal i dag. Hårstad uttaler at ”*dette trekket nærmest er utryddet fra de moderne trøndermålene*” (2004:152). Dativen i oppdalsmålet holder seg best i posisjonen etter preposisjoner (Fjøsne, 2007:27). Dette bekrefter Skjekkeland som sier at vi generelt kan si at dette trekket er i tilbakegang, men der hvor det enda eksisterer, holder det seg best etter preposisjoner. Som Fjøsne sier, holder dativen seg best som indirekte objekt, deretter direkte objekt og til slutt dativ ved adjektiv (2005:105).

Tradisjonell form: /skulåm/ (skolene), /sænnåm/(sønnene), /gardåm/ (gårdene).

Modifisert form: /skulaŋ/, /sænnan/ evt /sønnan/, /gardan/

2.4.8 Cirkumflekstonelag

Et annet særtrekk ved oppdalsmålet som ikke er med den kvantitative analysen, men som er i den kvalitative analysen, er cirkumflekstonelaget. I Haugens artikkel ”*Tvetoppet vokal i oppdalsmålet*” (1954:66) beskriver han cirkumfleks som et resultat av en tapt vokal. Den tapte vokalen er et resultat av enten apokope eller kontraksjon, mener Haugen. Donali forklarer cirkumfleks som en kompensatorisk artikulasjon i sammenheng med apokopen (2007:30). Hårstad valgte å ikke se på cirkumflekstonelaget i sin fremstilling. Det hadde likevel vært interessant å se på, sier han, fordi det virker som om det også er et trekk som er i ferd med å forsvinne. Cirkumflekstonelaget har på en måte vært kjennetegnet på oppdalsmålet, for ved beskrivelse av sin egen dialekt har mange uttalt ”*oss dræg så på orda*” (som sitert i Hårstad, 2004:33). Skjekkeland har sett på utviklingen av cirkumflekstonelaget i andre dialekter, og han konstaterer at tonelaget er i tilbakegang i de aktuelle områdene (2005:37). Han sier videre at når cirkumflekstonelaget forsvinner, får disse ordene lik uttale som vanlige enstavingsord, og i noen tilfeller blir apokoperte endinger innsatt igjen.

Tradisjonell form: /f^hær/, /gǣng/, /sěst/, /lěng/, /st^hæst/⁴

Modifisert form: /fær/, /gang/, /sist/, /leng/, /stæst/

⁴ Her brukes det to former for markering etter Gjert Kristoffersens tolkninger(2011). En variant er ě, med nedvendt hake. Hvor dette ikke er en mulig kombinasjon i word, blant annet ved æ, markeres cirkumfleks ved ^hæ.

3 Metode

3.1 Valg av metode

I denne oppgaven er det hovedsakelig brukt en kvalitativ innsamlingsmetode ved at datamaterialet er samlet inn ved utføring av dybdeintervju. Det ble gjennomført dybdeintervju med seks informanter fra to ulike familier. Grønmo (1996:94) argumenterer for at kvalitative og kvantitative metoder ikke bør holdes adskilt, da de to metodene utfyller hverandre. I en hovedsakelig kvalitativ undersøkelse, slik som min, vil det være behov for å bruke kvantitative metoder for å belyse problemstillingen godt nok. Jeg vil derfor analysere datamaterialet mitt både kvantitativt og kvalitativt. Først vil jeg utføre en kvantitativ analyse med fem ulike språklige variabler, der jeg kartlegger beleggene av de ulike variablene hos hver enkelt informant. En kvantitativ metode er bedre å bruke når en skal få oversikt over for eksempel utbredelsen av et fenomen, slik jeg skal (Skjekkeland, 2009:47). Dermed ender jeg opp med statistikk over utbredelsen av ulike fenomener i språket til hver enkel informant, som lett kan sammenlignes med de andre informantenes språk. Videre skal jeg utføre en kvalitativ analyse hvor jeg analyserer andre tekstfragmenter som kan være interessante, både språklig og innholdsmessig. I tillegg til å kartlegge ulike språklige trekk hos informantene mine, skal jeg også analysere hvilke holdninger de har til egen bygd og eget språk. Gjennom et kvalitativt intervju får jeg muligheten til nettopp dette. Ved å ha et lengre dybdeintervju med åpen samtale har jeg muligheten til å få frem informantenes holdning, meninger og innstillinger til aktuelle temaer. På den måten kan jeg forsøke å forklare hvorfor de har ulike språklige trekk. Ved å ha en del kvantitativ analyse med statistikk av antall belegg av språklige variabler, og en del kvalitativ analyse hvor jeg kommenter andre interessante trekk, både språklig og holdningsmessig hos informantene mine, får jeg anledning til å se informantene mine i en helhet. Dette vil være viktig når jeg i tillegg skal se på hvordan disse informantene representerer ulike språklige strategier.

3.2 Informantutvelgelse

3.2.1 Kriterier for informantutvelgelse

I utvelgelsen av informanter var det mest hensiktsmessig å velge det en kaller et strategisk utvalg. Det vil si at informantene blir håndplukket ut fra ulike kriterier. Det innebærer at informantene ikke er et representativt utvalg av språksamfunnet Oppdal, men i og med at jeg

er på jakt etter ytterpunkt er et strategisk utvalg mer formålstjenlig. Når en velger informanter på denne måten, er det viktig å ha klare kriterier for hvem en ønsker å ha som informanter.

I denne oppgaven skal det forskes på generasjoner. Det viktigste for meg innledningvis ble å finne to ytterpunkter i den yngste generasjonen, en ungdom som snakker tradisjonelt oppdalsmål og en ungdom som snakker en modifisert variant. Det er disse to ungdommene som er utgangspunktet for oppgaven, derfor er alderen på disse ungdommene avgjørende. I og med at jeg også skal se på to steder i bygda som ytterpunkt, ble det viktig å få tak i informanter som nettopp har begynt på ungdomsskolen. Oppdal har seks barneskoler omkring i bygda, men bare to ungdomskoler. De aller fleste ungdommene begynner på Oppdal ungdomsskole, derfor vil elever fra de ulike skolekretsene møtes på ungdomsskolen, og språket deres kan da endres i møte med andre. For å få de best mulig tenkte ytterpunktene språklig sett i oppgaven, ble det derfor viktig å bruke informanter hvis språk ikke, i så stor grad, har blitt påvirket av andre ungdommer enda.

Det andre kriteriet går på stedet som sosial faktor i den språklige identiteten. Jeg har altså valgt meg ut to områder i bygda der familiene skal komme fra, Auna og Midtbygda. Det ligger en forestilling både fra tidligere forskningsarbeid, og i lokalbefolkningen, om at de i sentrum snakker mer standardisert enn de som bor mer i utkanten, da spesielt i forhold til de på Midbygda. Derfor ble et av utvalgskriteriene mine at en av familiene skulle komme fra Midtbygda, mens den andre skulle komme fra sentrumsområdet. Grunnlaget for denne avgjørelsen er egne erfaringer som oppdaling, i tillegg til at både Haugen (1982) og Hårstad (2004) snakker om at *"en kan høre hvor en person kommer fra i bygda"*. Også mine informanter nevnte uoppfordret at de som kommer fra Midtbygda snakker mer tradisjonelt oppdalsmål, enn de som kommer fra andre steder i bygda, da spesielt fra Auna.

Det tredje kriteriet jeg tok hensyn til, var den sosioøkonomiske bakgrunnen til de to familiene. Jeg ville velge en familie med yrker innenfor primærnæringen fra Midtbygda, gjerne bønder om det lot seg gjøre, og en familie fra tertinærnæringen fra Auna, gjerne et yrke som gir høy sosial status i lokalsamfunnet. Dette viste seg å være en utfordring, ettersom jeg måtte ta utgangspunkt i de utvalgte ungdommene, men jeg endte opp med en familie som tidligere var bønder og som nå jobber i det offentlige, som et eksempel på en familie fra en primærnæring. Den andre familien er et eksempel på en familie fra tertinærnæringen, eller en familie med høyere sosioøkonomisk bakgrunn. Denne familien jobber i det private.

Det siste kriteriet jeg hadde for alle informantene mine var at de skulle ha foreldre fra Oppdal og/eller at de skulle ha bodd på Oppdal hele sitt liv. Dette er et velbrukt kriterium innenfor sosiolingvistisk forskning. Det skulle imidlertid vise seg, at det ikke var enkelt å finne informanter som oppfylte dette kriteriet, og jeg måtte forkaste det, da kun en av familiene oppfyller det. Kriteriet ble valgt på bakgrunn av, som Edit Bugge (2010:80) sier at det finnes *”en antakelse om at det er en forutsigbar sammenheng mellom foreldrebakgrunn på den ene sida og språkbruk på den andre sida”*. Denne antakelsen står sterkt innenfor sosiolingvistikken, men den har i senere tid blitt kritisert for å ikke være aktuell i dagens samfunnet. Slik samfunnet har utviklet seg, er det vanskelig, om ikke umulig, å finne informanter som har en slik foreldrebakgrunn. I tillegg er det nødvendigvis ikke disse informantene som representerer språkutviklingen i oppdalsmålet på en best mulig måte.

3.2.2 Informantutvelgelsen

For å finne informanter tok jeg kontakt med Oppdal ungdomskole. De lot meg komme to dager, for å observere to åttendeklasser under noen muntlige fremføringer de hadde. På den måten fikk jeg observere 60 aktuelle informanter i riktig alder. Selv om det var en litt kunstig språklig situasjon, fikk jeg likevel et godt innblikk i den språklige tilhørigheten til informantene. Det er likevel verdt å gjøre oppmerksom på at slike observasjonssituasjoner ofte har en forskningseffekt, ifølge Aksel Tjora (2012:86). Han forklarer dette med at de som blir observert ofte kan oppføre seg annerledes enn hva de ville ha gjort til vanlig. I og med at mine informanter ikke visste hvorfor jeg var der, annet enn at jeg skulle observere i timen deres, var nok forskningseffekten i denne observasjonssituasjonen liten.

I tillegg til observasjonene av disse elevene fikk jeg også informasjon fra den aktuelle læreren om elever som kunne være mulige representanter for de to språklige ytterpunktene. Dette gjaldt ikke bare språklig sett; læreren hadde også god kunnskap om elevens slektsbakgrunn, og på den måten kunne vi velge ut to elever som hadde foreldre og besteforeldre fra Oppdal. Gjennom observasjonene og informasjonen fra læreren, fikk jeg tak i ti familier som var interessante. Disse ble kontaktet via telefon i første omgang, før de fylte ut en spørreundersøkelse på mail⁵. Deretter tok jeg kontakt med de to mest aktuelle familiene og avtalte intervjuer.

⁵ Se vedlegg 9.1 for utforming av spørreundersøkelsen

Tjora snakker om forskerens forforståelse. Forskerens forforståelse handler om at forskerens "[...] *personlig bakgrunn, erfaring og politiske syn, vil kunne påvirke hvordan en former prosjekter med hensyn til tema, metode, valg av teori og analyse*"(2012:20). Dette er veldig aktuelt med tanke på min bakgrunn. Jeg er selv fra Oppdal, er oppvokst i sentrum og har en samboer som er oppvokst på Midtbygda. Gjennom mange diskusjoner og samtaler med familiene våre, som begge er interessert i språk, ble det for meg et enkelt valg å finne ut hva jeg skulle forske på i min masteroppgave. I tillegg er det nødvendig å gjøre oppmerksom på at Oppdal er et lite sted hvor de fleste vet hvem alle er, og det gjorde nok at det var enkelt for meg å finne informanter til å stille opp. Alle informantene som stilte opp, vet hvem jeg er, eller hvem familien min eller "svigerfamilien" min er. Det er en faktor som nok har hjulpet meg i jakten på informanter, og også delvis under intervjuene, da jeg ble sett på som "kjentfolk". Dette gjorde nok at det var lettere for noen av dem å snakke om hva de egentlig mener og tenker omkring sin egen dialekt og språklige identitet. På en annen side kan dette ha vært en ulempe, da de kan ha følt et press i retning å snakke "ekte" oppdaling, eller å framstå på en viss måte.

3.2.3 Kort presentasjon av familiene.

Ut fra de kriteriene som er nevnt ovenfor endte jeg opp med to familier, som heretter blir kalt Sentrumsfamilien og Bygdefamilien. Informantene fra de to familiene har fått fiktive navn på S og B for å skape mest mulig anonymitet for informantene. Informantene i sentrumsfamilien består utelukkende av kvinner i alle tre generasjoner. Den yngste, *Stine*, er 13 år og går på Oppdal ungdomsskole. Hun er en aktiv fotballspiller og har store akademiske ambisjoner for framtida. Hennes mor, *Sigrid* er i 40-årene og jobber innenfor det offentlige. Hun er gift med en annen oppdaling og de har fire barn sammen. Hun har tidligere jobbet i den private bedriften, drevet av hennes mann og svigerfamilie. Den eldste generasjonen i sentrumsfamilien er representert med *Sigrun*. Sigrun er farmoren til Stine, hun er i 70-årene og er pensjonist. Hun har tidligere vært med å drive en privat bedrift. Hun bidrar nå som frivillig på ulike områder i oppdalsamfunnet. Alle informantene i denne familien er født og oppvokst i sentrumsområdet.

Informantene i Bygdefamilien består av bestemor, far og sønn. *Børge* er 13 år og går på Oppdal ungdomsskole. Han er også en aktiv fotballspiller, og drømmer om å bli lærer når han blir stor. Faren, *Bjørn*, er i 40-årene og jobber nå i kommunen. Han er gift med en kvinne

fra Møre og Romsdal, og de har to barn sammen. Han drev tidligere familiegården, men den har vært ute av drift i noen år nå. Bestemor, *Bjørg*, er pensjonist og tidligere bonde. Som Sigrun er Bjørg også aktiv som frivillig, hun i kultursektoren.

3.3 Datainnsamling

Datamaterialet i oppgaven ble som nevnt innhentet ved hjelp av en kvalitativ metode, nærmere bestemt dybdeintervjuer. Den kvalitative forskningstradisjonen søker å finne mening i samfunnet gjennom enkeltindivids meninger, tanker og refleksjoner (Grønmo, 1996:73-74). Ved å ha et dybdeintervju med informantene har en i de fleste tilfeller god mulighet til å få frem hva den enkelte informanten tenker og mener om temaet det intervjues om. For at dybdeintervjuet skal bli vellykket, avhenger det av at en greier å skape en god dialog mellom informant og intervjuer (Tjora, 2012:21). Det gjelder også å skape en trygg og naturlig kontekst omkring intervjuet. Derfor valgte jeg å utføre intervjuene, i samråd med informantene, hjemme hos dem.

I min bruk av dybdeintervju hadde jeg to agendaer. For det første skulle jeg registrere informantenes språk. De språklige variablene jeg har valgt å fokusere på, var ikke bestemt på forhånd. Disse kom jeg fram til etter bearbeidingen av lydfilene jeg satt igjen med etter intervjuene. Før intervjuene var jeg mest opptatt av intervjuguiden og ville ikke fokusere på hva informanten sa språklig sett. Det var viktig både for meg og informantene at spørsmålene var i fokus. Informantene fikk kun beskjed om at jeg ville intervju dem om oppdalsmålet, ikke at jeg også hadde som hensikt å analyse språket deres. Dette ble gjort for at språket til informantene skulle bli så avslappet og ”naturlig” som mulig. Hadde informantene på forhånd fått beskjed om at jeg var interessert i hvordan de snakket, kunne dette ha påvirket måten de snakket på under intervjuet, både bevisst og ubevisst. Det er likevel sannsynlig at informantene var bevisste på hvordan de snakket under intervjuet, særlig på grunn av bruken av lydopptaker. Derfor var det viktig for meg, som intervjuer, å få informantene til å bli komfortable og styre dem inn på temaer som engasjerte, slik at de ikke ble så fokuserte på hvordan de snakket.

En viktig bemerkning angående intervjuene er at jeg snakker en form for oppdaling. Jeg snakker derimot en forholdsvis modifisert oppdalsvarietet, men tilpasser meg veldig etter hvem jeg snakker med; en faktor en må ta med i betraktning, da jeg også vil kunne påvirke informantene i måten jeg snakker på. I og med at jeg tilpasser meg veldig til intervjuobjektet, vil det si at jeg ikke har likt språk i alle intervjuene. Dette la jeg spesielt merke til i intervjuet

med Stine, hvor jeg brukte både den tradisjonelle formen /tyçel/ og den modifiserte formen /syns/. Denne variasjonen forvirret nok Stine, for hun brukte også begge formene, alt etter hvilken form jeg brukte i mitt spørsmål. Dette er mest interessant hos de to yngste informantene, da de begge rettet på seg selv underveis i intervjuet. Mer interessant er det kanskje at mens Stine rettet språket sitt mot mer modifiserte varianter, rettet Børge språket sitt mot mer tradisjonelle former. Dette skal jeg se videre på i analysen.

For å gjennomføre kvalitative intervju bør en ha en intervjuguide som er tilpasset situasjonen og informantenes forutsetninger. Slik øker sjansen for å få svar på det en vil og oppgavens validitet øker (Tjora, 2012:24). Dette gjorde jeg på den måten at intervjuguiden var delt inn i tre deler. En del med spørsmål var felles, en del var til de eldre generasjonene og den siste var myntet på den yngste generasjonen.⁶ Som en kan se i den vedlagte intervjuguiden, hadde jeg litt forskjellige spørsmål både om Oppdal som sted, om oppdalsmålet i seg selv og hvilke holdninger informantene hadde til egen dialekt.

Det var noen aspekter ved intervjuene som ble særlig utfordrende. Tjora (op.cit:116) nevner to slike aspekt som er verdt å nevne i denne oppgaven. For det første kan en oppleve, som intervjuer, at informanten ikke er interessert i eller reflektert nok omkring de spørsmålene en har stilt i intervjuguiden. Dette viste seg spesielt hos de yngre informantene i mitt tilfelle. Det var vanskelig å få til en god dialog med disse, i tillegg til at de var lite reflektert omkring eget språk og dialekt sammenlignet med de eldre generasjonene. Dette var noe jeg var forberedt på, men det er noe som er vanskelig å takle i selve intervjusituasjonen. Det andre aspektet Tjora nevner, er at informanter ved noen tilfeller kan ”forsøke å svare ’riktig’ på spørsmålene.” (2012:116). Dette går på at de gjerne vil fremstå som ”riktig” både hos intervjueren og for forskerens prosjekt. Det er derfor ikke lett å vite om det informantene sier, er det de virkelig mener selv. En erfaring jeg gjorde meg, var at det virket som om de tenkte mer på hva de sa i starten av intervjuet, og utover i samtalen ble de mer avslappet og dermed kom deres egne meninger bedre fram.

3.4 Transkribering

All råmateriale fra intervjuene ble behandlet. Det meste av teksten blir gjengitt i normalortografi. Jeg har valgt å bruke ti minutter med lydfil hos hver informant som bakgrunn i den kvantitative analysen, hvor jeg fokuserte kun på de språklige variablene mine

⁶ Se vedlegg 9.2 for intervjuguide

når jeg skulle transkribere aktuelt materiale. Det vil si at jeg kun transkriberte de beleggene som var nødvendig for den kvantitative analysen. Derfor er det kun de palatale lydene og nektingsadverbene som er transkribert i IPA. I tillegg vil utdrag som er brukt i den kvalitative analysen bli transkribert.

Dette er transkripsjonstegnene jeg har brukt i denne oppgaven:

(L) = Tjukk l

(t̟) = palatalisert t

(n̟) = palatalisert n

(ʎ) = palatalisert l

(d̟) = palatalisert d

(ç) = /kj/-lyd for eksempel /tyçe/

(˘) = cirkumfleks ⁷

(...) = pause

3.5 Språklige variabler

Det blir brukt to analysemetoder i den språklige analysen. Først har jeg en kvantitativ analyse. Denne er basert på fem utvalgte språklige variabler hvor bruken blir kartlagt ved hjelp av tabeller og prosentregning. Disse fem variablene er:

1. Jamvektsprinsippet: Her har jeg valgt å kun se på gamle kortstavede jamvektsformer. Jeg har ikke sett på de langstavende formene fordi disse har beholdt sin trønderske apokope, og er derfor ikke like interessant for denne oppgaven.
2. Palatalisering av dentaler.
3. Vokalendring, særlig ”senking”.
4. Bruken av nektingsadverb.
5. Ulike preposisjoner.

I den kvantitative analysen vil jeg regne ut hvor mange forkomster hver informant har av tradisjonelle og modifiserte former av disse språklige variablene, og regne ut i prosent hvor modifisert språket deres er. I tillegg til den kvantitative analysen vil jeg kommentere ulike språklige trekk som er interessante hos de ulike informantene, og jeg foretar en kvalitativ

⁷ j.f fotnote 3, kap 2.4.8

analyse med bakgrunn i de holdningene og meningene de kommer med i løpet av dybdeintervjuet.

4 Individuelle analyser av informantene

4.1 Sentrumsfamilien

4.1.1 Stine

Stine er 13 år og går på Oppdal ungdomsskole og er ei aktiv jente med flere fritidsaktiviteter. Hun har store ambisjoner når det gjelder framtida, ambisjoner hun ikke nødvendigvis kan nå på et tettsted som Oppdal. Dette nevner hun som noe mindre positivt med hjemplassen. Trangen til å dra ut og oppleve mer av verden er stor. Stines holdninger til oppdalsmålet er litt ambivalente. Hun mener det er viktig å ta vare på dialekten, samtidig som hun mener at hennes familie ikke snakker *”overdrivi oppdaling”*. Hun synes oppdalsmålet er *”helt greit”*, og at andre kanskje oppfatter dialekten som *”bondeaktig”* og *”røff”*. Stine forklarer at det er forskjell på hvor tradisjonelt oppdaling vennene hennes snakker. Hun forteller også at de kan rette på hverandre om noen sier noe som ikke er oppdaling. Her kommer hun med et eksempel, hvor hun rettet på en venninne som sa *”hæll på”* (holder på, bm). På oppdaling heter det *”hell på”*. De vennene som bor i utkanten av bygda, spesielt Midtbygda, snakker mye *”bredere”* enn det hun selv gjør, sier Stine.

Stine har et både- og -forhold til hjembygda si og dialekten sin. Hun starter med å være positiv når hun skal beskrive ulike ting, men kommer etter hvert med flere kommentarer som kan tolkes som ikke nødvendigvis negative, men mer kritiske. For eksempel sier hun dette om Oppdal: *”minj viss du ska fortskjecc mæ en jobb som har litt høgar utdanning så... [...] Så æ dæ kanskje ikke den lureste plassen”*.

Her har vi den kvantitative analysen av språket til Stine

Språklige variabler	Tradisjonelle former	Modifiserte former	Modifiseringsprosent ⁸
Jamvektsprinsippet:			
Jamning	7	1	12%
Apokoperte former	2	0	0%
Palatalisering av dentaler	34	17	33%
Vokalendring			
i > e	7	23	77%
y/o > ø	0	3	100%
o,y,i,u > æ	0	0	-
Nektingsadverb	4	28	87%
Preposisjoner:			
Frå – fra	0	5	100%
Te – til	9	1	10%
Ti – i	0	2	100%
Tå – av	0	0	-
Att – igjen	1	0	0%

Det vi kan se her, er at Stine har en del modifisering i språket sitt ved alle variabler, med unntak av jamvekt og apokope. Her er det ett tilfelle av modifisering, /vær/, hvor hun ellers i materialet sier /vårrå/. Ellers når det gjelder verbformer, har Stine mest tradisjonelle former, men det er flere verb med distinktive tradisjonelle former, der hun har modifiseringer. Det gjelder presens av /å gjøre/, hvor hun bruker både den tradisjonelle /gjær/ og den modifiserte /gjør/. Et annet verb som er aktuelt, er /å synes/ hvor hun bruker både den tradisjonelle formen /tyçe/ og den modifiserte formen /syns/. Det som er mest interessant, er verbet /å snakke/ hvor hun bruker konsekvent /å snakk/, ikke den tradisjonelle formen /å tållå/. Her har ikke bare den gamle jamvektsformen blitt erstattet av en apokopert form, men hele leksetet er byttet ut. Videre bruker hun former som /å bo/ (trad. å bu) og /å si/ (trad. å sei).

Når det gjelder bruken av palatalisering, finner en både tradisjonelle og modifiserte former hos Stine. Tilfellene med modifiserte former forekommer som palatalisering i trykksterk staving, som for eksempel /mitt/ (trad. miŋt) og /hete/ (trad. heŋte). Hvis vi tar en titt på vokalkvaliteten hos Stine, ser vi at hun har en del modifiserte former her. Dette ser vi spesielt eksempel på i adverb som /egentli/ (trad. egentle), /naturli/ (trad. naturle), /vikti/

⁸ Alle prosenter er i omregnet til nærmeste hele tall.

(trad. *vekti*). Videre ser vi på bruken av nektingsadverb at hun bruker den modifiserte formen */ikke/* mye, og vi finner kun et tilfelle av */ikke/* i emfatisk posisjon. Det vil si at hun bruker formen */ikke/* tradisjonelt, hvis vi tar utgangspunkt i Hårstads analyser, ved kun ett tilfelle. Alle de andre tilfellene er modifiserte former. Når det gjelder pronomener, bruker Stine konsekvent */åss/* og */e/*. Preposisjonsbruken til Stine, som vi kan se i tabellen, er modifisert så å si i alle tilfeller, utenom */te/* og */til/*, hvor hun i de fleste tilfellene bruker den tradisjonelle formen.

4.1.2 Sigrid

Sigrid er moren til Stine og er i 40-årene. Hun jobber nå i det offentlige og har høyere utdanning fra høyskole. Hun er oppvokst på Auna, men foreldrene var opprinnelige fra Midtbygda. Sigrid har bodd på Oppdal mesteparten av sitt liv, bortsett fra da hun studerte. For Sigrid er Oppdal en god plass å bo på, fordi hun føler nærhet og tilhørighet der. Noen ganger er kanskje bygda litt liten, og det kan være vanskelig å være anonym. I beskrivelsen av oppdaling generelt bruker hun uttrykk som *"litt reservert"*, *"ikke nødvendigvis så varmblodig"* og *"kanskje litt i overkant patriotisk"*.

Sigrid mener det er viktig å ta vare på dialekten, til en viss grad. Hun sier at språket er i naturlig utvikling, og at det kanskje ikke er noen vits i å prøve å stanse denne. Deretter sier hun *"samtidi æ dæ litt trist for identiteten vår at.. at særpreg.. viss dæ bli sånn at særprege forsvins da"*. Videre sier hun om sin egen dialektbruk, at hun mener selv at hun kan snakke *"gammeldags oppdaling viss e viʌ"*, men hun sier at hun ikke ser noen grunn til å gjøre det.

Det er den reduserte kontakten mellom generasjonene, som gjør at ungdommene i bygda snakker mer modifisert enn det hun og hennes foreldre gjør, sier Sigrid. Hun mener likevel det er forskjell på ungdommene. Spesielt de fra Midtbygda er mer bevisste på egen dialekt enn ungdommene som kommer fra sentrumsområdet, og dette har noe å si for hvor tradisjonelt de snakker mener Sigrid. Hun forklarer språket til ungdommene i Oppdal med at *"dæm har sin egen type oppdaling"*.

Språklig sett ser analysen av Sigrid slik ut:

Språklige variabler	Tradisjonelle former	Modifiserte former	Modifiseringsprosent
Jamvektsprinsippet:			
Jamning	5	0	0%
Apokoperte former	10	0	0%
Palatalisering av dentaler	82	10	11%
Vokalendring			
i > e	25	1	4%
y/o > ø	7	0	0%
o,y,i,u > æ	3	0	0%
Nektingsadverb	14	5	26%
Preposisjoner:			
Frå – fra	3	3	50%
Te – til	11	0	0%
Ti – i	2	1	67%
Tå – av	5	2	28%
Att – igjen	2	0	0%

Det vi ser er at Sigrid har en del modifiserte former i språket sitt, men at hun holder sterkt på de tradisjonelle formene i verbbruken og i palataliseringen. Hun bruker tradisjonelle verbformer som /*tyçe*/ og /*tøkt*/ av verbet (bm. synes), og /*å sjå*/ (bm. å se). Når det gjelder palataliseringen, veksler hun litt mellom tradisjonelle og modifiserte former. Sigrid har flere modifiserte former uten palatalisering, som for eksempel /*han*/ (trad. *han*) og /*kan*/ (trad. *kan*) men skiller med bruk av palatalisering mellom verbet /*kan*/ og spørreordet /*kan*/ (hvem). Alle de modifiserte formene er i trykksterk staving, som vi ser på eksemplene ovenfor. Hun trekker sammen en del ord, som gjør at hun mister den tradisjonelle palataliseringen. Sigrid er den eneste informanten som har intraindividuell variasjon mellom /*men*/ og /*mijn*/.

De språklige variablene nektingsadverb og preposisjoner, er jevnt fordelt mellom tradisjonelle og modifiserte former, men en liten overvekt på tradisjonelle former. Sigrid bruker konsekvent /*åss*/ og /*e*/.

Når det gjelder bruken av nektingsadverb, ser vi at hun har noen modifiserte former, hvor hun bruker /*ikke*/ i ikke-empfatisk posisjon. Vi finner spor av cirkumfleks hos Sigrid (/s^hest/ (siste), /v^hær/ (verre) /h^hem/ (hjemme), men ingen spor av dativformer. Dette sier hun at hun ikke bruker, men at hun kan bruke dem om hun vil.

4.1.3 Sigrun

Sigrun er farmoren til Stine, og er ei kvinne i 70-årene. Hun har jobbet innenfor den private sektoren i hele sin arbeidskarriere, nå jobber hun frivillig på flere områder. Hun er oppvokst på Auna. Sigrun er opptatt av å ta vare på dialekten, men har opplevd spesielt i jobbsammenheng, at hun må legge om til ”*litt riksmål*” for at andre skal forstå henne. Hun er glad i hjembygda, og har bodd her nesten i hele sitt liv. ”*Personle så lika e me på landsbøgdn*”, som hun sier. Hun setter stor pris på dialekten sin, men mener at den kan være vanskelig å forstå for andre, som hun sier ”*dæ æ et mirakel at folk forstår dæ da. Når folk tålla renhekla oppdaLeng*”. Hun mener at utviklingen har endret seg litt de senere årene. Hun opplever at dialekten har fått mer ”*liv*” i seg, og at den jevne oppdalingen har blitt mer bevisst på å ta vare på dialekten de siste årene. Selv om barna og barnebarna snakker en mer utvannet oppdalsdialekt enn det hun selv gjør, er Sigrun stolt over hvor mye de har greid å ta vare på det lokale språket.

Den kvantitative analysen av språket til Sigrun ser slik ut:

Språklige variabler	Tradisjonelle former	Modifiserte former	Modifiseringsprosent
Jamvektsprinsippet: Jamning	7	0	0%
Apokoperte former	8	0	0%
Palatalisering av dentaler	95	16	14%
Vokalendring i > e	34	2	6%
y, o > ø	7	0	0%
o, y, i, u > æ	3	0	0%
Nektingsadverb	10	2	17%
Preposisjoner: Frå – fra	0	1	100%
Te – til	10	0	0%
Ti – i	5	3	63%
Tå – av	10	0	0%
Att – igjen	1	0	0%

Når det gjelder jamvekts- og apokoperte former finner vi bare tradisjonelle former. Sigrun har ellers tradisjonelle former i verbbruken, blant annet er verbene /å tållå/ (snakke) og /å tyç/ (å syns) brukt konsekvent i tradisjonell form. Sigrun har også cirkumfleks (/sěst/, /fær/, /skjøn/) og noen få eksempler på dativ (/skulåm/, /scennom/, /gardåm/, /landsbøgdn/).

De personlige pronomene er konsekvent /åss/ og /e/. Når det gjelder bruken av nektingsadverb, finnes det to modifiserte belegg med /ikke/ i ikke-empatisk posisjon. Ellers brukes de tradisjonelle formene med /icc/ og /ikke/ i empatisk posisjon.

Palataliseringen består i de aller fleste tilfellene, men noen ord har mistet palataliseringen hos Sigrun. De modifiserte formene som oppstår i språket hennes, er både i trykksterk og trykksvak stilling, for eksempel /rundin/ (trad. *rundin*) og /hytte/ (trad. *hytt*).

4.2 Bygdefamilien

4.2.1 Børge

Børge er 13 år og går på ungdomskolen i Oppdal sentrum. Han er veldig opptatt av fotball, og spiller aktivt selv. Han bor på Midtbygda, og hvor han har gått på barneskole, og han trives godt. Børges ambisjoner for framtida er å skaffe seg et yrke som han kan jobbe med i hjembygda. Han har flere vennegjenger, og mange av dem er innflyttere. Han sier likevel at han føler seg mye mer ”hem” hos vennene som snakker oppdaling. I en periode snakket han litt mer modifisert dialekt, men da fikk han beskjed av faren sin at han måtte ta vare på dialekten. Nå syns han er viktig og fint å snakke ”ordentlig” oppdaling; ”*e tyçe dæ æ kjøle vekti at oss beheå oppdaling for dæ æ jo.. dæ æ jo egentle bærre i Oppdal åss tållå’e*”. Børge identifiserer seg som oppdaling gjennom språket, og som nevnt ovenfor fungerer språket som en slags tilhørighetsmarkør i vennegjengen hans.

I den kvantitative analysen ser vi følgende:

Språklige variabler	Tradisjonelle former	Modifiserte former	Modifiseringsprosent
Jamvektsprinsippet:			
Jamning	6	0	0%
Apokoperte former	3	0	0%
Palatalisering av dentaler	93	3	3%
Vokalsendring			
i > e	20	10	33%
y/o > ø	9	0	0%
o,y,i,u > æ	4	0	0%
Nektingsadverb	23	0	0%
Preposisjoner:			
Frå – fra	1	3	75%
Te – til	10	1	9%
Ti – i	1	0	0%
Tå – av	4	0	0%
Att – igjen	1	0	0%

Som vi ser i tabellen ovenfor, har Børge mange tradisjonelle former i språket sitt. Det er spesielt interessant å se på bruken av nektingsadverb hvor han konsekvent bruker den tradisjonelle formen */icc/*. Når det gjelder personlige pronomer, er han konsekvent i bruken av */åss/* og */el/*.

Utenom disse språklige variablene bruker Børge også mange typiske oppdalsord. Han bruker verbformene */å tyç/* og */å tållå/* konsekvent gjennom hele intervjuet. Det finnes ingen spor av dativ eller cirkumfleks hos ham, men dette er også forventet da dette, som nevnt, er språktrekk som er på vei ut fra oppdalsmålet.

Palataliseringen står sterkt i Børges dialekt. Han har de typiske palataliserte dentalene med */fortskjett/*, */hajn/* og */fjełł/*. På de ti minuttene av intervjuet er det kun ett eksempel på ord som tradisjonelt vil palatalisert */d/*, og der finner vi en modifisert form. De tre tilfellene hvor det er modifiserte former, er alle i trykksterk staving: */bodd/* (trad. *boff*), */fløtta/* (trad. *fløtta/fløkt*) og */min/* (trad. *mijn*).

4.2.2 Bjørn

Bjørn er faren til Børge, er i 40-årene og jobber i den offentlige sektoren i Oppdal kommune. Han har bodd på Midtbygda i hele sitt liv, hvor han tidligere drev familiegården. Etter hvert har driften av gården gradvis avtatt. Bjørn trives godt på Oppdal, og holder fortsatt god

kontakt med barndomskompisene fra skoletida. Han mener det er ”*akkurat passende mæ folk*” på Oppdal, men at det ”*kan vârrå litte gran snævert iŋnimiλλom*” innenfor det yrket hvor han jobber.

Bjørn er veldig opptatt av å ta vare på oppdalsmålet. Han synes det er stas med ”*skikkele oppdaLeng*”, og han sier at ungdommen nå snakker alt for modifisert. Han mener han ble mer bevisst på å holde på dialekten da han ble eldre, og at han har snakket med barna sine om betydningen av å ta vare på dialekten.

Den kvantitative analysen av språket til Bjørn viser:

Språklige variabler	Tradisjonelle former	Modifiserte former	Modifiseringsprosent
Jamvektsprinsippet: Jamning	7	0	0%
Apokoperte former	6	0	0%
Palatalisering av dentaler	111	3	3%
Vokalendringer i > e	42	2	5%
y/o > ø	3	0	0%
o,y,i,u > æ	3	0	0%
Nektingsadverb	20	0	0%
Preposisjoner: Frå – fra	2	0	0%
Te – til	8	0	0%
Ti – i	3	3	50%
Tå – av	3	0	0%
Att – igjen	1	0	0%

Det vi ser, er at Bjørn har en stor overvekt av tradisjonelle former. Han har konsekvent tradisjonelle former i verbbruken sin, og likeså i bruken av nektingsadverb. Her finner vi heller ingen eksempler på */ikke/* i emfatisk posisjon. De modifiserte formene som er registrert ved den språklige variabelen preposisjoner, gjelder preposisjonen */i/* hvor den tradisjonelle formen er */ti/*. Ellers bruker han konsekvent de tradisjonelle formene av de andre preposisjonene. Vi ser også spor av cirkumfleks i materialet til Bjørn (*fælg, nêst, vâer*). Når det gjelder de personlige pronomene, bruker han konsekvent */åss/* og */e/*. Palataliseringen hans står sterkt. Det er kun tre tilfeller med modifiserte former, alle i trykksterk staving: */minnel/* (trad. *mijnne*), */gjell/* (trad. *gjeλλ*) og */fengern/* (trad. *fengern*).

4.2.3 Bjørg

Bjørg er i 70-årene og er tidligere bonde og helsearbeider, nå pensjonist. Hun jobber mye frivillig i kultursektoren og hun er opptatt av å ta vare på tradisjoner i bygda. Bjørg er generelt veldig positivt innstilt til og glad i hjembygda si, hvor hun har tilbrakt hele sitt liv. Hun har bodd flere steder i bygda, men alltid i utkanten. Når hun skal beskrive Midtbygda, sier hun at ”*i gamle dager så va dæ sakt dæ.. dæm uti blankbøgdn. Dæm vi&ka vårrå my likar i&n de a&nder*”. Bjørg er stolt av oppdalsdialekten, og beskriver den er både spesiell og fin. Likevel er det vanskelig å si hva andre syns om den, for hun tror den kanskje kan være litt vanskelig å forstå. Hun mener at det skal mye til for å holde på dialekten, og at det kan ikke forventes av de yngre generasjonene at de snakker like ”*gammeldags*” som hun gjør. Likevel syns hun at dialekten ”*blandast for my*”. Hun mener at det er forskjell på hvorvidt en har anlegg for å legge om dialekten sin eller ikke, og at ”*e vet icc om nå dummar i&n at ’n ska te å gjørrå se te å tållå aulesn*”.

I den kvantitative analysen ser vi følgende:

Språklige variabler	Tradisjonelle former	Modifiserte former	Modifiseringsprosent
Jamvektsprinsippet: Jamning	10	0	0%
Apokoperte former	7	0	0%
Palatalisering av dentaler	152	0	0%
Vokalendring i > e	16	0	0%
y/o > ø	9	0	0%
o,y,i,u > æ	2	0	0%
Nektingsadverb	36	0	0%
Preposisjoner: Frå – fra	1	1	50%
Te – til	1	0	0%
Ti – i	3	4	43%
Tå – av	14	0	0%
Att – igjen	3	0	0%

Vi ser at det så å si er bare tradisjonelle former i Bjørgs dialekt. Når det gjelder preposisjonene, gjelder det samme for Bjørg som det gjør for Bjørn, det er preposisjonen /i/, med den tradisjonelle varianten /ti/, som gir utslag på modifiseringsprosenten.

Når det gjelder pronomene, bruker Bjørg som de andre konsekvent /åss/ og /e/. Bjørg har mange eksempler på bruk av cirkumfleks (/grün/, /s^ˆæn/, /m^ˆæst/, /st^ˆæst/, /pěng/, /tĩn/) og dativ (/politikerum/, /barneskulåm/, /farum/, /Aunåm/, /ørum/, /gardåm/, /mennesjåm/).

5 Sammenlikning av informanter

Jeg skal nå sammenlikne informantene med hverandre. Jeg vil starte med de tre medlemmene i sentrumsfamilien og sammenligne dem med hverandre, før jeg avslutter med en kort oppsummering av forskjellene mellom de tre informantene. Her vil jeg først og fremst fokusere på språklige forskjeller. Deretter vil jeg gjøre det samme med bygdefamilien, før jeg avslutter kapittelet med en sammenlikning av de to familiene.

5.1 Sammenlikning av medlemmene i Sentrumsfamilien

Jeg begynner sammenlikningen av individene i Sentrumsfamilien, ved å se på de språklige variablene fra den kvantitative analysen. Sentrumsfamilien består, som nevnt tidligere, av Stine (ungdom), Sigrid (mor) og Sigrun (farmor). Jamvektsvariabelen holder seg godt hos alle tre. Jeg finner kun et belegg der det har skjedd en modifisering, og det er hos Stine. Det er likevel interessant å se på verbformene deres i presens, hvor Stine har flere modifiserte varianter som for eksempel /gjør/ (trad. *gjær*) og /syns/ (trad. *tyçe*). Sigrid og Sigrun har ingen slike former, de har de tradisjonelle /gjær/ og /tyçe/, samt den distinktive tradisjonelle formen /tållå/. Det som gjør Stine interessant, er at hun ikke sier /tållå/ men /snakk/, altså er selve leksemet byttet ut.

Når det gjelder palatalisering, har Stine en modifiseringsprosent på 33%, Sigrid på 11% og Sigrun på 14%. Det er "naturlig" at Stine har en så høy modifiseringprosent, da det flere steder er tegn på at det skjer en avpalatalisering både i Midt-Norge og andre steder i landet (j.f 2.4.2). Sigrid har en høy modifiseringsprosent fordi hun trekker sammen en del ord, og som resultat av dette faller palataliseringen bort. Dette ser vi for eksempel i bruken av småord som /kan/ og /noŋ/, hvor hun har intraindividuell variasjon og kutter ut palataliseringen i noen tilfeller. Det er akkurat som hun svelger ordene på slutten, og dermed mister palataliseringen. Sigrun har noen ord hvor det normalt er palatalisering, men der hun har mistet palataliseringen, for eksempel /spennende/, hvor det tradisjonelt er en palatal /ɲ/. Det er usikkert om dette er et resultat av en talefeil, eller om det er snakk om en kompromissvariant. Den varianten av ordet hun bruker, er en slags egendefinert variant uten palatalisering. I tillegg har Sigrun, som eneste av alle informantene, bortfall av palatalisering i trykksvak staving ved ett tilfelle.

Videre har alle tre i varierende grad modifiserte former når det gjelder vokalendringer. Sigrun har kun modifiserte former ved senking /i/ > /e/. Ellers holder de tradisjonelle formene

seg sterkt hos henne. Angående vokalendring har Sigrid det kun i ordet */oppdaLeng/*, hvor hun har mistet både vokalsenkingen og den tjukke l'en, og dermed sier */oppdaling/*. Ellers holder de tradisjonelle vokalkvalitetene seg sterkt hos Sigrid. Det finnes ingen andre eksempler på modifiserte former av vokalsenking fra /i/ > /e/ hos henne. Mens de tradisjonelle formene står sterkt hos de to eldste generasjonene, har Stine en høy modifiseringsprosent i alle typene vokalendring. Det interessante er at mens mor Sigrid har intraindividuell variasjon, har bestemor Sigrun et flertall av tradisjonelle former og Stine et flertall av modifiserte former. Dette kommer jeg nærmere tilbake til.

De tradisjonelle personlige pronomene står sterkt i alle tre generasjonene, og gjennom hele datamaterialet mitt, finner jeg ingen modifiserte former hos noen av informantene. Videre kan vi se at det er stor forskjell på modifiseringsprosenten når det gjelder bruk av nektingsadverb. Stine har her en modifiseringsprosent på hele 87%, Sigrid 26% og Sigrun 17%. Siden Hårstad argumenterer for at */ikke/* har eksistert i emfatisk posisjon i oppdalsmålet fra tidlig av, har jeg tatt dette i betraktning. Ved hjelp av en innfødt oppdaling med tradisjonell dialekt har jeg analysert materialet, med bakgrunn i hva denne personen mener det tradisjonelt er "lov" å si eller ikke. Det finnes eksempler hos alle tre i sentrumsfamilien, på bruk av */ikke/* i emfatisk posisjon, men også i ikke-emfatisk posisjon. Videre diskusjon av dette kommer i neste kapittel.

Den siste variabelen i den kvantitative analysen er bruken av ulike preposisjoner. Her har Stine så å si kun modifiserte former. Det er kun preposisjonene */att/* og */te/* hvor hun har tradisjonelle former, og også her har hun en modifiseringsprosent på 10%. Sigrid er interessant her, da hun har stor intraindividuell variasjon i bruken av preposisjoner. Hun har en modifiseringprosent på 50% ved preposisjonen */frå/*, 67% av */ti/* og 28% av */tå/*. Her har hun større variasjon enn noen av de andre informantene. Sigrun, bestemoren, har også noen former som er modifiserte når vi ser på preposisjonene. Hun har ett tilfelle av */fra/*, og hun har en modifiseringsprosent på 63% av preposisjonen */ti/*. Ellers er hun konsekvent i bruken av tradisjonelle former av preposisjoner.

Til slutt må det nevnes kort litt om bruken av cirkumfleks og dativ. Som antatt finnes det ingen former for verken dativ eller cirkumfleks hos Stine, den yngste informanten. Jeg kan derimot finne eksempler på cirkumfleks hos Sigrid, men ingen spor av dativformer. Sigrid sier riktignok selv at hun kan bruke det om hun vil, men at hun ser ingen grunn til å

gjøre det. Hos Sigrun finner jeg flere eksempler på både cirkumfleks og dativ. Dativformene hos Sigrun finner jeg i all hovedsak etter preposisjoner.

For å oppsummere Sentrumsfamilien kort, kan jeg trekke frem at alle har eksempler på modifiserte former ved alle variablene. Det er likevel forskjell på graden av modifiserte former, der Sigrid er mest interessant på grunn av den store intraindividuelle variasjonen i språket hennes. Vi kan si at Stine har en overvekt av modifiserte former, mens Sigrun har en overvekt av tradisjonelle former. Sigrid er mer midt i mellom, og har en stor variasjon mellom tradisjonelle og modifiserte former. Det er interessant at disse tre informantene har et slikt språk, hvor den yngste er i stor grad modifisert, den mellomste (moren) har en god blanding av tradisjonelle og modifiserte former, mens den eldste har stor grad av tradisjonelle former. Denne generasjonsforskjellen kan tenkes å være et eksempel på en ”naturlig” utvikling fra generasjon til generasjon, med tanke på de nivelleringsprosessene vi kan se i resten av landet, og hvordan vi tenker at språk utvikler seg (gradvis fra generasjon til generasjon).

5.2 Sammenlikning av medlemmene i Bygdefamilien

Jeg begynner sammenlikningen av individene i Bygdefamilien ved å se på de språklige variablene i den kvantitative analysen. Bygdefamilien består altså av Børge (ungdom), Bjørn (far) og Bjørg (farmor). Variabelen jamning og apokope står sterkt hos alle tre informantene, de kun har tradisjonelle former her. I tillegg til det som inngår i den kvantitative analysen, ser vi at alle tre informantene bruker tradisjonelle former i alle verbtider, og alle har de tradisjonelle verbformene som /tållå/ og /tyçe/. Videre når vi ser på palataliseringen, har både Børge og Bjørn en modifieringsprosent på kun 3%, men Bjørg er konsekvent i bruken av palatalisering, og det er ingen belegg med modifiserte former hos henne gjennom hele materialet. Det er interessant at alle beleggene med modifiserte former hos Bjørn kommer i starten av intervjuet. Blant annet sier han her /gjell/ (bm. *gjelder*), mens han senere i intervjuet bruker den tradisjonelle formen /gjeλλ/. Enten har han generelt intradividuell variasjon her, eller så er det intervjusituasjonen som gjør ham usikker. Alle de modifiserte formene hos Børge og Bjørn finnes i trykksterk staving.

Vokalkvaliteten står sterkt hos alle informantene i Bygdefamilien. Alle bruker kun tradisjonelle former, utenom Børge og Bjørn som sier /oppdaling/ i stedet for /oppdaLeng/ i noen tilfeller. Et annet trekk som holder seg sterkt hos disse alle informantene, er bruken av nektingsadverb. Her finner jeg kun ett tilfelle av /ikke/, ellers er den tradisjonelle formen /icc/

enerådende gjennom hele materialet. Det ene tilfellet av */ikke/* er hos Bjørg, den eldste informanten. Dette tilfellet er i emfatisk posisjon, det kan dermed være i tråd med Hårstads analyser (j.f 2.4.4). Det er likevel usikkert da det kun er ett belegg av denne formen i hele materialet til alle tre informantene. I tillegg er det usikkert hvor autentisk dette ene belegget er, da det så å si er i den første setningen av intervjuet. Her kan det være at informanten bruker denne formen, i stedet for den tradisjonelle, fordi hun er usikker på hele intervjusituasjonen.

Også de tradisjonelle preposisjonene står sterkt hos informantene i denne familien. Interessant nok har både Børge og Bjørg belegg med modifiserte former av */frå/*, men ikke Bjørn. Videre har Bjørg og Bjørn modifiserte former av */ti/*. Dette har ikke Børge, men det kan være fordi det ikke er mange steder i intervjuet med ham der denne preposjonen kunne blitt brukt. Børge er den eneste av de tre som har modifiserte former av */te/*, men her har han kun en modifieringsprosent på 9%. Ellers står bruken av tradisjonelle former ved preposisjoner sterkt hos alle disse tre.

Til slutt finner jeg ingen former av cirkumfleks eller dativ hos Børge, mens jeg finner begge deler hos Bjørn og Bjørg. Riktignok opptrer dativformene hos Bjørn bare når han gir eksempler på uttrykk han, men ikke Børge har i språket sitt. Det vil si, at det ikke er eksempler på aktiv bruk av dativ i språket til Bjørn. Cirkumflekstonelaget ser derimot ut til å holde seg godt hos Bjørn, da han har mange eksempler på dette i materialet. Bjørg har mange belegg både med cirkumfleks og dativ. Jeg finner dativformer hos Bjørg hovedsakelig etter preposisjoner (*politikeråm*), (*gardåm*).

For å oppsummere Bygdefamilien kan jeg si at de tradisjonelle formene har holdt seg godt i alle tre generasjonene. Børge sier selv, som nevnt ovenfor, at han snakket en ”*finere*” dialekt tidligere, men at faren hadde gjort ham bevisst på at dialekten er viktig å bevare. Derfor er det grunn til å anta at Børge nå har tatt til seg en del trekk fra faren bevisst, noe han kanskje ikke hadde gjort om han ikke hadde fått bemerkninger om det. Der informantene i denne familien har modifiserte former, er det mange likheter. Både Børge og Bjørn har noen få modifiserte former ved variabelen palatalisering. Ellers er det kun noen få ord, som */oppdaLeng/* hos Bjørn, og */frå/* hos Børge og Bjørg, hvor jeg finner noen enkelttilfeller av modifiserte former. Disse felles modifiserte formene kan tyde på at generasjonene påvirkes av hverandre i større grad her enn i Sentrumsfamilien.

5.3 Sammenlikning av de to familiene

Videre skal jeg nå sammenlikne de to familiene generasjon for generasjon. Her kommer jeg altså til å sammenlikne Stine med Børge, Sigrid med Bjørn og Sigrun med Bjørg. Nå vil jeg også fokusere på hvilke holdninger de uttrykte i løpet av intervjuet, og ikke bare legge vekt på språklige forskjeller. På den måten får vi en oversikt over forskjellene hos de ulike informantene, både innad i familien og i forhold til den andre familien.

5.3.1 Stine og Børge

Hos de to yngste informantene er det betydelige forskjeller. Jamvektsprinsippet står sterkt hos begge informantene, selv om Stine har ett belegg med modifisering her. Stine har også noen modifiserte former i presens hvor hun blant annet sier /gjør/, mens Børge har den tradisjonelle formen /gjær/. Dette gjelder også karakteristiske verb som /tållå/ og /tyçe/, hvor Børge har konsekvent bruk av tradisjonelle former gjennom hele intervjuet, mens Stine har stor intraindividuell variasjon. Videre ser vi at avpalataliseringen er sterkere hos Stine, hun har en modifiseringsprosent på 33%, mens Børge kun har 3%. Hos begge står likevel palataliseringen sterkt i trykklett staving, mens de modifiserte formene finner vi i trykksterk staving. Begge informantene bruker utelukkende de tradisjonelle formene for personlige pronomen /e/ og /åss/. Mens Børge konsekvent bruker den tradisjonelle formen for nektingsadverb, har Stine her en høy modifiseringsprosent på hele 87%. Vokalkvaliteten hos Stine har en overvekt av modifiserte former. Hos Børge derimot finnes det bare belegg med tradisjonelle former. Det eneste ordet hvor begge har en modifisert variant er /oppdaLeng/, hvor Stine konsekvent sier /oppdaling/, mens Børge her har intraindividuell variasjon. Det samme gjenspeiles i preposisjonsbruken hos de to informantene. Språklig sett er dermed disse to informantene i stor grad ulike, slik jeg forutså da jeg valgte de som representanter for ulike ytterpunkt i oppdalsmålet. Selv om begge har tilfeller av både modifiserte og tradisjonelle former, ser vi at Stine har en overvekt av modifiserte former, mens Børge har en overvekt av tradisjonelle former.

Når det gjelder holdningene til disse to ungdommene, er de også ulike. Stine har et ambivalent forhold til både hjembygda og dialekten sin. Hun er i riktignok positiv i omtalen av både bygda og dialekten, men samtidig kommer hun med poenger som viser et mer kritisk standpunkt. Hun uttaler blant annet at oppdalsmålet er *”helt greit”*, og at om hun skal bli det hun vil, er Oppdal *”kanskje ikke den lureste plassen”*. Hun synes at det er andre dialekter som

er ”finere” enn oppdalsmålet, og hun mener at hennes familie ikke snakker ”overdrivi oppdaling”. I framtida ser hun for seg å flytte ut av bygda, da hun mener det er få muligheter for visse yrker her. Børge derimot er veldig positiv til hjembygda og dialekten. Han stortrives på Oppdal, og sier at han føler seg mer ”hem” hos de som snakker oppdaling enn de som ikke gjør det. Språket er en tilhørighetsfaktor i vennegjengen til Børge, og det virker som om det er viktig for Børge å vise at han er ”ekte” oppdaling. Børge har ambisjoner om å jobbe med noe han kan jobbe med på Oppdal, fordi han liker bygda godt. Han vil også at familien hans skal snakke oppdaling videre i framtida. Børge snakket i en periode mer modifisert enn det han gjør nå, men han har blitt mer bevisst på hvordan han snakker. For Børge er det viktig fordi, som han sier, ”*dæ æ jo egentle bærre i Oppdal åss tållå’e*”.

5.3.2 Sigrid og Bjørn

I foreldregenerasjonen hos informantene finner jeg også forskjeller. Både Sigrid og Bjørn har en overvekt av tradisjonelle former i språket sitt, men de har samtidig en ulik grad av modifisering ved de forskjellige variablene. Begge har kun tradisjonelle former ved jamning og apokope, og ved palataliseringen har begge en viss grad av modifisering. Bjørn har imidlertid en modifiseringsprosent på 3%, og dette var som sagt modifiserte funn som ble registrert tidlig i intervjuet. Sigrid har en modifiseringsprosent på 26%, og beleggene er spredd gjennom hele materialet. Begge har i stor grad tradisjonelle former ved vokalendringer. Det jeg ser, er at begge modifiserer uttalen av ordet /*oppdaLeng*/. Her har Sigrid kun belegg av modifiserte former, mens Bjørn har intraindividuell variasjon med overvekt av tradisjonelle former. Ved bruken av nektingsadverb har Bjørn kun belegg med tradisjonelle former, mens Sigrid har intraindividuell variasjon med en overvekt av tradisjonelle former. Den tradisjonelle preposisjonsbruken hos Bjørn står sterkt, med kun noen få eksempler på modifiserte former. Sigrid derimot har en større variasjon mellom modifiserte og tradisjonelle former ved flere av preposisjonene. Det er kun preposisjonene /*te*/ og /*att*/ der jeg ikke finner intraindividuell variasjon hos henne. Begge informantene har eksempler av cirkumfleks, men det er kun Bjørn som har eksempler på dativformer i materialet, selv om det ikke er i aktiv bruk.

Når det gjelder holdningene til disse to informantene, ser jeg også klare forskjeller. Begge er relativt positive til hjembygda, selv om begge føler den kan være litt liten noen ganger. Bjørn synes det kan være et litt for lite miljø i jobbsammenheng, og Sigrid synes det er

vanskelig å være anonym om hun føler for det. Mens Sigrid beskriver oppdalingene med både negativt og positivt ladde ord (som for eksempel ”ikke nødvendigvis så varmblodig”), er Bjørn mye mer positivt innstilt til sine medborgere. Sigrid snakker også om oppdalingene som ”dæm”, mens Bjørn sier ”åss” i beskrivelsen av oppdalingene. Når det gjelder egen dialekt, mener begge at det er viktig å ta vare på dialekten, men de har ulikt syn på i hvor stor grad en skal kjempe for det. Sigrid mener at språket er i stadig utvikling, og at det ikke er noe vi kan stanse. Hun synes likevel det er trist om oppdalsmålet skal miste særpreget sitt i framtida. Bjørn er veldig opptatt av å bevare dialekten, og han sier at han er mer bevisst på det nå enn han har vært tidligere. Han er også opptatt av å snakke med barna sine, for å gjøre dem bevisste på hvordan de snakker og hvordan de bør snakke, j.f analysen av Børge i kap 4.2.1.

5.3.3 Sigrun og Bjørg

Hos de to eldste informantene står de tradisjonelle formene sterkt ved alle variablene. Sigrun har likevel en større grad av modifisering ved flere variabler. For eksempel har hun en forholdsvis høy modifiseringsprosent ved palataler (14%) og nektingsadverb (17%). Selv om både Sigrun og Bjørg har en viss grad av modifisering, har de likevel noen forskjeller i språket sitt. Bjørg har kun belegg av modifiserte former i bruken av preposisjoner, hvor jeg finner eksempler på modifiserte former av /frå/ og /ti/. Disse to preposisjonene finnes det modifiserte belegg for hos Sigrun også. Bjørg bruker mange tradisjonelle, karakteristiske oppdalsord som /abrikjeleg/ (bm. underlig, uvanlig) og /grannvær/ (bm. beskjeden). Sigrun har et mer ”nøytralt” språk, med mindre grad av typiske oppdalsord. Noen steder har Bjørg modifiseringer som Sigrun ikke har, blant annet sier Bjørg ”andre plassa”, der Sigrun har den tradisjonelle formen ”are plassa”. Bjørg sier også ”store bonda” i materialet. Tradisjonelt ville nok en sagt ”stær bønder” her. Begge informantene har noen modifiserte former her og der, men Sigrun har lagt fra seg bruken av tradisjonelle, ”gammeldagse” oppdalsord i større grad enn Bjørg.

Begge to har et godt forhold til hjembygda hvor de har tilbrakt nærmest hele livet sitt. Begge er opptatt av å ta vare på dialekten. Sigrun synes at det til tider kan være vanskelig å holde på dialekten, og har opplevd at hun må legge om til ”litt riksmål” i jobbsammenheng. Bjørg på den andre siden sier at hun aldri legger om, selv ikke når hun er på reise. Hun sier blant annet at hun ikke vet om noe dummere enn ”å gjørrå se te”, ved å snakke annerledes

enn det en gjør til vanlig. Sigrun er stolt over hvor mye de yngre generasjonene har greid å ta vare på av dialekten, og hun mener at folk har blitt mer bevisst på det i senere tid. Bjørg derimot mener at dialekten ”*blandast for my*”, selv om hun ikke forventer at de yngre generasjonene skal snakke like ”*gammeldags*” som hun gjør.

5.3.4 Oppsummering

Vi kan si at forskjellene mellom disse to familene, språklig sett, viser seg som generasjonsforandringer hos de to familiene. Hos Bygdefamilien er det overvekt av tradisjonelle former i alle generasjoner, selv om det også er stor interindividuell variasjon. I Sentrumsfamilien derimot, ser vi at Sigrun har en overvekt av tradisjonelle former; Sigrid har stor intraindividuell variasjon på flere områder; og Stine har en overvekt av modifiserte former. De tradisjonelle formene er med andre ord bedre bevart hos Bygdefamilien, mens det ser ut som om utviklingen innad i Sentrumsfamilien går mot en mer modifisert variant av oppdalsmålet. Ut fra mine funn virker det som om generasjonene i Bygdefamilien står nærmere hverandre språklig sett, enn det generasjonene i Sentrumsfamilien gjør. Holdningen til hjembygda og egen dialekt er også ulik hos de to familiene. Mens Bygdefamilien fremstår som veldig stolte av og glad i dialekten sin, har derimot Sentrumsfamilien et mer ambivalent forhold til dette. De er likevel stolte og identifiserer seg som oppdalingen de også, bare ikke i like stor grad.

6 Drøfting

I det følgende kapitlet skal jeg reflektere videre over hvilken vei utviklingen av oppdalsmålet ser ut til å gå, og hvordan disse to familiene representerer to tendenser i oppdalsmålet. Ut fra mitt begrensede materiale er det riktignok vanskelig å konkludere med noe generelt, men i sammenligning med Hårstads resultater, og andre forskningsresultater fra andre trønderske språksamfunn, skal jeg prøve å se nærmere på de to tendensene som finnes i språkutviklingen i oppdalsmålet. Først skal jeg kort beskrive hva de modifiseringene jeg har funnet i mitt materiale består av, og deretter diskutere kort hvor påvirkningen kan komme fra. Til slutt skal vi se nærmere på en del sosiale faktorer som spiller inn på de språkvalgene individet tar i utvikling av sin språklige identitet.

6.1 Språklige faktorer

6.1.1 Hva består modifiseringene av?

Jeg skal nå se på de mest interessante modifiseringene jeg fant hos mine informanter, og sammenligne dem med resultatene til Hårstad (2004). Når det gjelder jamvektsprinsippet, kan en ut fra Hårstad si at tradisjonelle former med utjamning er bevart i oppdalsmålet. Dette bekrefter mitt materiale, da jeg kun fant ett modifisert belegg her. Jeg fant i den kvalitative analysen modifiserte former av mange verb hos flere informanter i presens. Som jeg for eksempel ser hos Stine, der hun blant annet sier /*gjør*/, i stedet for det tradisjonelle /*gjær*/. I tillegg har Stine eksempler på tradisjonelle verbformer der hele leksetet har blitt byttet ut, for eksempel /*tållå*/ der Stine sier /*snakk*/. Disse formene ble utelatt fra den kvantitative analysen fordi det ikke faller innenfor rammene til variabelen jamvektsprinsippet. Det foreligger noen modifiseringer når det gjelder verbformer i oppdalsmålet, men de gamle jamvektsformene holder seg sterkt. Dette kan nok tenkes å være fordi jamvektsformene er så sterke indikatorer på tradisjonelle former av oppdalsmålet, og dermed har en symbolsk tilhørighetsverdi. Det ”hører til” det å være oppdaling å si /*vårrå*/ og /*vukku*/.

Både Hårstad og jeg har funnet modifiserte former for den tradisjonelle palataliseringen, der Hårstad så på modifiseringer av palatalisering i gamle inn-ender i bestemt form singular av maskulina, mens jeg har sett på de palataliserte dentalene. Interessant nok, finner jeg modifiserte former i trykksterk staving som vi ser hos for eksempel Stine og Børge med former som /*hete*/ (trad. *hette*) og /*min*/ (trad. *mijn*). Tidligere

forskning har sett en tendens til at palatalisering i trykksvak stilling mister terreng i trønderske utkanter. Spesielt er det snakk om den tradisjonelle *ijn*-endinga (Dalen, 2008:405). Hos mine informanter derimot, holder den seg godt. Det er kun hos Sigrun jeg finner eksempel på avpalatalisering i trykksvak stilling; */rundin/* (trad. *rundijn*). De fleste modifiserte formene er frafall av en palatalisert */n/*, men det er også eksempler på avpalatalisering av alle de palatale dentalene hos flere av informantene. Det er interessant at i den grad det finnes modifiserte former, både hos de yngste og de eldre informantene, finnes de generelt i trykksterk stilling. En mulig tolkning her kan være at palatalisering i trykksvak stilling oppleves som en mer ”tradisjonell” indikator på oppdalsmål, og sett i sammenheng med bevisstgjøringen av dialekt i oppdalsamfunnet den senere tida, kan språkbrukerne ha blitt mer bevisste på dette trekket og gått inn for å bevare dette. Palatalisering i trykksterk staving vil kanskje ikke oppleves som en like sterk indikator på tradisjonelt oppdalsmål, og er derfor ikke fokusert på, i like stor grad og dermed mer utsatt for modifisering. Det er likevel mange belegg for palatalisering hos mine informanter, både i trykksterk og trykksvak stilling, og ut fra mitt materiale kan dette tyde på at palatalisering er et trekk som holder seg godt i begge ytterpunktene av oppdalsmålet.

Det er flere forskjellige former for vokalendringer der det er registrert modifiserte former, både i Hårstads og mitt materiale. Et ord som utmerker seg i mitt materiale, og hos Hårstad (2006:47), med stor interindividuell variasjon, er */oppdaLeng/* - */oppdaling/*. En kan derfor si at det er endringer i suffikset *-eng*, som nå blir endret til *-ing*. Vokalveksling fra *y* og *o* til *ø* er et trekk som Hårstad fortsatt regnet som stabilt i ungdomsgenerasjonen. Det jeg ser i mitt materiale, er at Stine har modifiserte former her, men ikke Børge. En annen vokalendring som holder seg godt, er endringen fra *o*, *y*, *i*, *u* og *ø* til *æ* (op.cit:47). Både i Hårstads og mitt materiale holder dette trekket seg godt.

Hårstad fant i sitt materiale bruk av */ikke/* i både emfatisk posisjon og i ikke-emfatisk posisjon. Han konkluderer med at det kan virke som om nektingsadverbet får den modifiserte formen oftest i situasjoner hvor det ikke kreves en invertering av setningsleddene (2006:50). Selv om det tradisjonelle */icc/* står sterkt, kan resultatene til Hårstad tyde på at */ikke/* får større innpass i oppdalsmålet fremover. Det jeg ser hos mine informanter, er at Bygdefamilien er konsekvent i bruken av */icc/*, selv i ungdomsgenerasjonen. Sentrumsfamilien på den andre siden har belegg av */ikke/* både i emfatisk og ikke-emfatisk posisjon, selv hos den eldste generasjonen. Det virker som om */ikke/* er brukt både mer, og i lengre tid, hos informantene

fra sentrum, og dette kan tolkes som at sentrumsvarianten av oppdalsmålet har hatt dette trekket i lengre tid. Ut fra mitt begrensede materiale er det vanskelig å kunne konkludere noe allment om bruken av /ikke/, men som tidligere nevnt er de i utkanten av Oppdal ikke kjent med bruken av /ikke/, heller ikke i emfatisk posisjon.

Når det gjelder de personlige pronomene, fant Hårstad (2006:48) noen eksempler på bruk av /vi/ hos sine informanter, men ingen av mine informanter bruker denne varianten. Mine informanter er konsekvent i bruken av den tradisjonelle formen /åss/. Det var likevel ikke mange situasjoner hvor det var mulig å bruke dette personlige pronomenet, spesielt hos de yngste informantene da de hadde korte svarsekvenser. Det er derfor vanskelig å si noe om hvorvidt dette er på vei inn i oppdalsmålet med utgangspunkt i mitt materiale, men siden Hårstad fant eksempler på det, og det er en generell tendens i trønderske dialekter, vil en kunne argumentere med at dette er en variant som vil kunne eksistere blant ungdommene i Oppdal. En av mine informanter, Sigrid, reflekterer mye omkring språket til ungdommen. Hun sier blant annet dette om bruken av /vi/ blant ungdommene: *"dæ kan gått hejn dæ æ mange som sie vi , e ha icc tenkt så my på dæ i d sēst. E tru e sjøl vi å å ha reagert viss mange ha sakt vi"*.

Det som er spesielt interessant med mine funn, er forskjellen mellom de to ungdommene. Stine har generelt mange modifiserte former, mens Børge har så å si kun tradisjonelle former. Ogås moren til Stine, Sigrid, har generelt flere modifiserte former enn Børge. Mens bestemor Sigrun og de to eldste i Bygdefamilien, Bjørn og Bjørg har stort sett en overvekt av tradisjonelle former. Sentrumsfamilien har en overvekt av modifiserte former, spesielt i de to yngste generasjonene, mens Bygdefamilien har en overvekt av tradisjonelle former, i alle generasjoner.

6.1.2 Hvor kommer påvirkningen fra?

Når jeg nå skal reflektere over hvor disse modifiserte formene kan komme fra, er det naturlig å nevne begrepene regiontalemål og standardtalemål. Det er mye diskusjon omkring begrepet standardtalemål i Norge, hvorvidt det eksisterer eller ikke og hvilken varietet det eventuelt er. I denne sammenhengen snakker jeg om regiontalemål, som trondheimsmålet og standardtalemålet som en østnorsk varietet med nær tilknytning til bokmål. Standardtalemålet er et mer overregionalt talemål med høy prestisje på det lingvistiske marked (Mæhlum,

2007:59). Det er disse to hovedtalemålene det vil være naturlig å trekke inn i diskusjonen om oppdalsmålet, med bakgrunn i tidligere forskning på området.

Det Hårstad (2004) konkluderte med, var at de modifiserte variantene som informantene hans brukte, kunne finnes igjen i en trondheimsnær varietet. Han fant også noen få eksempler på former som kommer fra standardtalemålet, og ikke trondheimsmålet. Han trekker frem flere eksempler for modifiserte former som både finnes i trondheimsmålet og standardtalemålet; det tradisjonelle /fesk/ blir til /fisk/, som finnes i begge variantene. Det er derfor vanskelig å si hvor denne innflytelsen kommer fra (2004:153). Dette gjelder også andre vokalendringer, der jeg fant for eksempel /lyst/ hos Stine, men den tradisjonelle formen /løst/ hos Børge. Denne modifiseringen er også en slik form som kan stamme både fra trondheimsmålet og standardtalemålet. Den generelle tendensen i det trønderske området ved vokalsenkinger er at de blir opphevet igjen, og at det derfor er en mulighet til å få former som /fisk/ og /bygd/ tilbake, i stedet for de tradisjonelle formene /fesk/ og /bøgd/.

Hårstad så på om de standardnære, tradisjonelle formene i oppdalsmålet hadde blitt modifisert til trondheimsmål, men dette hadde ikke skjedd. Dette gjelder blant annet i ord hvor oppdalsmålet har en trang e-vokal foran bakre konsonanter. Dette kan se i for eksempel ord som *seks* og *dialekt*, hvor det i trondheimsmålet er *sæks* og *dialækt* (2004:158). Her har de tradisjonelle, standardnære formene blitt bevart. Hårstad konkluderte hovedsakelig med at de modifiserte formene som ble tatt opp av oppdalsungdommen, var i bruk i en trondheimsvarietet fra før (2004:157). Det er her viktig å poengtere at selv om Hårstad her konkluderer med at de modifiserte formene hos oppdalsungdommen brukes i en trondheimsvarietet, vil det ikke nødvendigvis bety at påvirkningen kommer kun fra Trondheim. Mange av de modifiserte formene eksisterer både i standardtalemålet og i trondheimsmålet, slik at man ikke kan si for sikkert hvor påvirkningen opprinnelig stammer fra.

Idun Fivelstad har forsket på så å si det samme som Hårstad har gjort, blant ungdommer i Rindalen⁹, hvor hun har kartlagt språket deres og samtidig sett på hvilke holdninger de har til språket sitt. Det hun fant ut, var at ungdommene selv mente at den påvirkningen som har kommet inn i språket, kom fra Trondheim (2012:46). Det var en av konklusjonene hun selv kunne trekke ut fra sine språklige resultater, men det var flere andre

⁹ Ei lita bygd i nærheten av Trondheim, som ligger i Møre og Romsdal, mens som språklig sett tilhører trøndersk.

mulige påvirkningsinstanser også her. Hvis vi tar utgangspunkt i mitt materiale og hva mine informanter selv sier om utviklingen av oppdalsmålet, ser vi likheter med både Hårstads og Fivelstads konklusjoner. Spesielt Sigrid (mor) var veldig reflektert omkring språkutviklingen i Oppdal. Hun kommer med flere argumenter for hvorfor oppdalsmålet har blitt endret, og på hvilken måte. Hun sier blant annet at *”åss tållå litt mer som i Trondheim å sånn”*. Informantene er likevel opptatt av at ungdommene i Oppdal har sin egen dialekt. Det gjenspeiles i Sigrids karakteristik av ungdomsspråket i Oppdal: *”å dæ æ icc dæ at dæm ha svikta oppdalingen, men dæm ha jo værre mæ i ei naturli utvikling.. dæm snakke jo ikke sånn som.. som dæm gjær i Trondheim eller bokmål de fleste, dæm har jo sin type oppdaling”*. I denne sammenhengen kommenterer hun også at ungdommene i Oppdal snakker mer tradisjonelt nå, enn det de gjorde for fem-seks år siden. Dette kan nok ha noe å gjøre med den store innsatsen mennesker i bygda har nedlagt, for å øke bevisstheten omkring oppdalsmålet og tradisjoner i nærområdet.

Som vi ser ovenfor, er det vanskelig å konkludere med hvor de ulike modifiserte språktrekkene kommer fra. Det er naturlig at utviklingen går mot former som har et større utbredelseområde enn kun et lite sted som Oppdal; en såkalt nivelleringsprosess. Hvorvidt påvirkningen kommer fra trondheimsmålet eller standardtalemålet er vanskelig å si, men de aller fleste formene finnes i begge talemålene, og det vil være grunn til å tro at det er en kombinasjon av begge. Dette med bakgrunn i det mellom andre Hårstad (2008:133) kaller for *”det isomorfske crux”*. Språk har ikke gener og det er derfor vanskelig å skulle avgjøre hvor de ulike modifiseringene kommer fra, ut fra de funnene vi gjør i oppgaver som denne.

Like interessant i mitt materiale er hvilke holdninger informantene selv har, spesielt med tanke på at de fleste mener at ungdommene har sin egen type oppdaling. De hevder påvirkningen først og fremst stammet fra en trondheimsnær variant, men likevel fremstår det ikke naturlig å si at ungdommene snakker mer *”trondhjemmer”* enn tidligere. Det er også interessant at informantene, særlig de eldste, påpeker at ungdommene i dag snakker *mer* tradisjonelt oppdalsmål enn det de gjorde for noen år tilbake. Det er tydelig at også Sentrumsfamilien, med alle sine modifiserte former, er opptatt av at de snakker oppdaling, ikke trondhjemmer eller en annen dialekt. Dette viser hvor stor interessen for dialekt er i Oppdal, og hvor mye språkbrukerne faktisk er bevisste på det.

6.2 Sosiale faktorer

Nå som jeg har sett nærmere på hvilke modifiseringer jeg fant hos mine informanter, og spekulert i hvor påvirkningen kommer fra språklig sett, skal jeg nå diskutere hvilke sosiale faktorer som kan virke inn på den språklige identiteten vår. Det er en lang rekke faktorer som kan påvirke språket, men jeg vil her særlig fokusere på slike trekk ved de to familiene som viser hvordan disse familiene blir stående som representanter for det tradisjonelle og det moderne. Det er derfor en rekke andre faktorer som ofte spiller inn på språket, som jeg ikke skal gå nærmere inn på, på grunn av oppgavens begrensninger. Fokuset vil derfor være forskjellene mellom disse familiene, og motsetningen mellom det tradisjonelle og det moderne.

6.2.1 Urbanisering og endring av bygdesamfunnet

Jernbanen har vært veldig viktig for utviklingen av oppdalsamfunnet. Dette kan vi også se i andre språksamfunn som for eksempel Tynset og Røros. Denne samfunnsendringen skapte et åpent samfunn på Tynset, der innflyttere fikk stor innflytelse. På Røros har det derimot virket motsatt og innflytterne ble mye mer integrert i røroskulturen (Røyneland, 2005:539). Derfor har det språklige mangfoldet vært stort på Tynset, mens Røros har greid å integrere innflytterne i rørosmålet. Resultatet av jernbanens inntog i Oppdal er nok en blanding av resultatene på Tynset og Røros. Befolkningstallet økte når jernbanen både skapte nye arbeidsplasser og gjorde tilgangen til bygda lettere for andre. Oppdal som turistbygd ble realisert. Oppdal oppfattes av mange som en urbant sted. Det er mye turister som gjør at tilbudene i bygda både når det gjelder aktiviteter, handel og bosetning er store. Oppdal ligger i pendleavstand til Trondheim, mange av hytteturistene på Oppdal er trondhjennere, og de tilbringer mye tid på hyttene sine. Hytteturistene er flinke til å bruke Oppdal som ressurscenter på alle nivåer, både med tanke på aktiviteter og som handelscenter.¹⁰ Det gjør at Oppdal er ei mer åpen og moderne bygd, enn mange andre bygder som ligger like isolert til fra naturens side. Oppdal har likevel greid å holde på sine tradisjoner i en viss grad, slik som Røros. Innflytterne som kom, kom i tilknytning til jernbanen og dermed valgte de fleste av disse å bosette seg i sentrum, i nærheten av jernbanen. Det har nok av flere årsaker vært mer

¹⁰ Artikkel i OPP-avisen onsdag 01.04.2015 i anledning påsketurismen. Jeg tok kontakt med OPP-redaksjonen, men fikk kun tilgang til artikkelen som pdf og fører den derfor ikke opp i kildelisten. Det er mulig å få tilgang til denne ved spesiell interesse.

naturlig for innflyttere også i nyere tid, å bosette seg på sentrum. Dette skaper et stort språklig mangfold i sentrum av bygda, mens de små bygdesentrumene ellers i kommunen ble bestående av stort sett oppdalinge.

Jernbanen skapte også problemer innad i oppdalsamfunnet, da den gjorde at sentrum ble flyttet fra Midtbygda til Auna. Dette var ikke en konfliktfri prosess, og etterdønningene henger igjen enda, på det viset at Midtbygda har rykte på seg for å være ”ekte” Oppdal, mens Auna er mer et urbant bysentrum med mange innflyttere. Dette kommer frem hos flere av informantene, spesielt de i Bygdefamilien, som mener at de mange innflytterne er grunnen til utvanningen av oppdalsmålet. Både Bjørn og Bjørg tar opp dette og Bjørg sier blant annet *”åsså æ dæ my mer folk hær som kjæm frå a   stan. Dæ må v  rr   de   forklarenga, d   æ icc no   anna   forklareng på di”*, om hvorfor oppdalsmålet har endret seg. Hvis vi sammenligner dette med Rindalen, er det naturlig at modifiseringen av dialekten ikke har kommet lenger der, da det er et mer lukket samfunn enn Oppdal (Fivelstad, 2012:39).

Et annet aspekt som absolutt er gjeldende for oppdalsamfunnet, er det mellom andre Kari Anne Vold Ulset (2002:208) kaller for mental urbanisering. Dette innebærer at det har skjedd en urbanisering mentalt hos innbyggerne på et sted, uten at stedet i seg selv nødvendigvis har gjennomgått en urbanisering. Selv om Oppdal er ei bygd der det til en viss grad har skjedd ei urbanisering, har det ikke skjedd like mye her som mange andre lignende steder, spesielt ikke i nyere tid. Det vi derimot ser, spesielt i sentrum, er at befolkningen i Oppdal tilpasser seg til turistene, og kulturen de har med seg fra mer urbane strøk. Med nokså kort avstand til Trondheim er det lett å følge med på trender og utviklingen som skjer der, uten å dra fra Oppdal. Dette kan sees i sammenheng med det Giddens (1994) og Beck(1992) kaller ei frigjøring av tradisjonen. De hevder at det er mulig, i dagens moderne bygdesamfunn, å melde seg ut av det tradisjonelle, sosiale livet og heller leve livet på et mer urbant, bymessig vis. Dette kan vi se hos informantene mine, der både Stine og Sigrid snakker om *”  ss”* og *”d  m”* når de snakker om oppdalinge. De sier blant annet at *”d  m”* kan oppfattes som bondeaktig, når de skulle snakke om hvordan andre oppfatter de som bor på Oppdal. I de tilfellene hvor de snakker om mer negative trekk ved bygda og dialekten, snakker de gjerne om *”d  m”*, mens når de snakker om mer positive trekk, snakker de om *”  ss”*. Dette er ikke nødvendigvis bevisst i den forstand at de kobler det til noe negativt, men det er noe de tar avstand fra (og noe de melder seg ut av), i tråd med tankene til Giddens og Beck. Mine informanter representerer noen av de ulike valgene vi har mulighet til å ta, når

det gjelder å finne vår språklige identitet. Vi har en større valgfrihet enn det vi har hatt tidligere. Det virker likevel som om de på Auna har større valgfrihet enn de på Midtbygda. Uten å ha noe belegg for å si dette, annet enn indikasjoner jeg fikk under intervjuene, vil jeg kunne anslå at det er mer akseptert å snakke tradisjonelt oppdalsmål på Auna enn det er å snakke en modifisert variant på Midtbygda.

6.2.2 Det tradisjonelle og det moderne

Som nevnt ovenfor har samfunnsendringene i Oppdal de siste hundre årene på mange måter vært avgjørende for et sosiokulturelt skille i bygda. Midtbygda representerer på flere måter det "ekte" Oppdal. Det er her en snakker tradisjonelt oppdalsmål, det er her en tar vare på jordbrukssamfunnet og det er her de "ekte" oppdalingene bor. Auna representerer på flere måter det moderne, urbane Oppdal. Det er flere måter å skille disse to informantfamiliene på, men det er høyst sannsynlig *stedet* i bygda de kommer fra, som spiller størst rolle i denne sammenhengen. Selv om også faktorer som sosioøkonomisk bakgrunn spiller inn, vil jeg hevde at det er miljøet og kulturen på de ulike stedene som har størst innvirkning på den språklige identiteten til informantene. Alle mine informanter nevner uoppfordret at de fra Midtbygda snakker mer tradisjonelt oppdalsmål, enn de fra andre steder i bygda. Selv om det er flere slike utkantssentrum i bygda, er det Midtbygda som har stått som en sterk representant for det erketyriske Oppdal. Dette har nok sammenheng med at Midtbygda hadde høy status som bygdesentrum før jernbanen kom, og sentrum ble flyttet til Auna. Dette gjenspeiles i holdningene til informantene mine også, som vi kan se fra denne uttalelsen fra Bjørg: *"dæ ha nå værre nå store bonda¹¹ uti hær å dæm ha no.. Dæm ha no værtfall skyldt på dæ i gamle dager da..dæm villa vårrå litt likar hær ij annan stan"*. Det inntrykket en får fra mennesker som bor på Midtbygda, eller føler en tilknytning til Midtbygda, er at de er veldig stolte og bevisste på sin identitet som oppdaling. Som Bjørg sier *"for dæ æ jo en kultur å hå ei god dialekt"*.

Auna blir sett på som en representant for det moderne. Det er ofte her innflyttere til bygda bosetter seg, det er i alle fall det inntrykket informantene mine har. Det kan vi se blant annet i uttalelsene til Stine som sier at: *"viss dæ kjæm nojn fra andre plassa så tenke dæm kanskje at Auna æ første og bæste skulij liksom åsså bli dæ på en måte bærre dæm som kjæm*

¹¹ Som nevnt i 5.3.3 har Bjørg en modifisert form her, når hun sier "store bonda", da en tradisjonelt ville sagt "stær bønder" her.

opprinneli fra Oppdal som fær te grendaskulap”. Auna blir sett på som et urbant bysentrum med nær kontakt med større steder, og da spesielt til regionshovedstaden Trondheim. Som nevnt i kap. 2.1 ble menneskene på Auna allerede i 1926 anklaget for å ”tållå stasjonsspråk”. Dette gjenspeiles hos mine informanter på det viset at Sentrumsfamilien har en større grad av modifisering i alle generasjoner, enn det Bygdefamilien har. Det språklige mangfoldet hos ungdommen i Oppdal er stort. Dette poengterer også mine informanter, som for eksempel Bjørg sier at ”*dæ æ mange ongdomma som tållå klår oppdaLeng ja, mijn dæ æ mange som icc gjærre dæ au*”.

Det er tydelige holdninger i oppdalsamfunnet som tilegner de ulike stedene ulike symbolske roller, både sosialt og språklig. Dette gir ungdommene som vokser opp, større muligheter når det gjelder hvilken språklig identitet de vil identifisere seg med. Som Mæhlum sier: tradisjonen har blitt noe en kan velge bort (2007:58). Der det tidligere var mer naturlig å snakke den samme dialekten som sine foreldre, er det i dag, med den dialektnivelleringen og språklige variasjonen som finnes, et større mangfold å velge fra. I tillegg er det mer akseptert å ta et valg angående bruken av dialekt i dag enn det har vært tidligere. Dette med valg er interessant med tanke på mine to familier, hvor Sentrumsfamilien på en måte representerer det mer liberale standpunktet. Her sier flere av dem at de ikke tenker så mye på å beholde dialekten, og Sigrid (mor) går så langt som å si at hun ikke føler noe behov for, eller hun ser ikke noen vits i, å snakke mer tradisjonelt, selv om mener hun kan hvis hun vil. Hun er opptatt av at språk først og fremst er kommunikasjon, og dermed er det ikke så farlig om tradisjonelle trekk faller fra oppdalsmålet. Bygdefamilien på den andre siden er veldig opptatt av å ta vare på dialekten. Det er tydelig at dialekt og språklig tilhørighet er viktigere for Bygdefamilien enn for Sentrumsfamilien. Dette illustrerer nok en gang den statusen de på Midtbygda har for å være ”ekte” oppdaling. Det er en stor del av identiteten deres, det å være oppdaling og å snakke tradisjonelt oppdalsmål.

Både Skjekkeland (2009:44) og Røyneland (2005:102), ser en sammenheng mellom språklig identifikasjon og andre sosiale former for tradisjonsbevaring. De sier at det for mange har blitt mer fokus på tradisjon, som en reaksjon på den mer globale verden vi lever i. Ved et så åpent samfunn kan det være behov for å ”gå tilbake til røttene”, eller rettere sagt å finne tilhørighet i det lokale. Som tidligere nevnt har Oppdal flere instanser og ildsjeler i samfunnet som fremmer både dialekten og gamle tradisjoner i lokalsamfunnet. Hos mine informanter ser vi hvordan dette gjenspeiler seg som en motsetning nok en gang.

Informantene i Bygdefamilien er opptatt av det nære og kjære, og særlig de to eldste er opptatt av å bevare tradisjoner, både språklig, kulturelt og sosialt. Det virker som om dette er noe som blir diskutert og snakket om ofte i hjemmet, og som dermed blir veldig konkret og bevisstgjort for den yngre generasjonen. Sentrumsfamilien er mer opptatt av at det handler om kommunikasjon, og at det ikke nødvendigvis er så positivt å ”klamre seg fast” til gamle tradisjoner og normer.

6.2.3 Språk og identitet

Språket har en symbolsk verdi i et individs måte å finne sin plass i et lokalmiljø. Le Page og Tabouret-Keller (1985:181) snakker om at språket gjenspeiler individets indre univers, og at vi tilpasser oss den gruppen vi identifiserer oss med. Vi viser tilhørighet gjennom språket vårt. Det er derfor ulikt hvordan mennesker fra samme sted oppfatter og tilpasser seg til den gruppen de vil vise tilhørighet til. Dette vises tydelig hos mine informanter, som kan kategoriseres som to sosiolingvistiske personlighetstyper. Disse kaller Skjekkeland for ”*homo dynamicus*”, de språkbrukerne som er utadvente og nysgjerrige på andre steder, og ”*homo domesticus*” som er hjemmekjære og som føler en sterk tilknytning til hjemstedet sitt (2009:65)¹². Hvis vi tenker på analysene av informantene mine, både språklig og holdningsmessig, ser vi at her finnes det begge typer. Spesielt Stine og Sigrid er mer utadvente, og åpne for endringer (*homo dynamicus*). Dette kan illustreres med for eksempel uttalelsen fra Sigrid om at hun kunne ha snakket mer tradisjonelt enn det hun gjør, men ”*e skjer liksom icc nå grunn te å gjørrå dæ*”. Det er tydelig at å vise tilhørighet til Oppdal gjennom språket ikke er viktig for Sigrid og Stine. De snakker sin egen type oppdaling, og om den ikke er lik den tradisjonelle, har det ingen vesentlig betydning. For Bygdefamilien, og i en viss grad bestemor Sigrun i Sentrumsfamilien, er dette av mye større betydning. De er mer opptatt av tilhørighet til lokalsamfunnet, og at språket er et symbol på dette (*Homo domesticus*). De oppfatter dialekten som en tilhørighetsfaktor, og de er veldig stolte og oppmerksomme på å bruke den på tradisjonell måte. Som Bjørg sier: ”*en lyt vårrå kjøle interessert ti dialekt.. lyt å vårrå litte standhafti*” for å bevare dialekten. Børge viser for eksempel hvor viktig tilhørighet gjennom språk er, når han sier at han føler seg mer hjemme hos de som snakker oppdaling, og at han vil at familien hans skal snakke oppdaling når han

¹² Her har jeg valgt å bruke Skjekkelandts begreper, men det er også andre som har skrevet om disse personlighetstypene blant annet (Thun, 1996).

blir gammel. Bygdefamilien har også mer tilhørighet til bondesamfunnet, da de bor på gård og hører til den tradisjonelle kulturen som gjerne følger med.

Nettopp dette mener Skjekkeland (2009:45) er en av de tre ting som må være til stede om en dialekt skal kunne bevares. Han sier nemlig at for at en lokal variant skal kunne bevares, kreves det interesse, bevissthet og vilje. I Bygdefamilien er alle interessert i Oppdal, både som bygd og som språklig arena. Innad i denne familien er det stor bevissthet om dialekten, og det tas opp i samtaler mellom generasjonene. I tillegg har alle informantene i denne familien vist at de har både interesse og vilje til å ta vare på dialekten. I sentrumsfamilien er det derimot litt annerledes. Selv om alle informantene her også virker stolte av hjembygda si og dialekten sin, er den på langt nær så viktig som den fremstår hos bygdefamilien. De har ikke den samme viljen og bevisstheten omkring dialekten, og bevaring av denne, selv om de har interesse for det. Disse forskjellene i holdninger er nok også en medvirkende faktor til hvorfor de har så ulike språklige identiteter.

7 Oppsummering og konklusjon

Det vi har sett i denne oppgaven, er at det finnes to tendenser i oppdalsmålet, ut fra to ytterpunkt i ungdomsgenerasjonen, på det lingvistiske markedet i bygda. Disse tendensene lever i en slags symbiose med hverandre, og trenger ikke nødvendigvis å tolkes som to motstående krefter. Det er sterke krefter i lokalsamfunnet som kjemper for å bevare oppdalsdialekten, ikke nødvendigvis slik den var fra gammelt av, men som utgangspunkt i en naturlig utvikling av talemålet. Samtidig er det også sterke tendenser til dialektnivellering, særlig i sentrumsområdene av bygda. Her er både holdningene og språket mer moderne og urbant. Ut fra mine informanter virker begge ytterpunktene tilfredse med hverandre, og det er ingen av dem som ser ned på de andre. De skaper likevel avstand mellom seg og dem både gjennom språket, holdningene og normene deres. For å oppsummere dette grundigere vil jeg avslutte oppgaven med å svare på de to forskningsspørsmålene jeg oppga i innledningen, samt svare på den overordnede problemstillingen min til slutt.

7.1 Hvor stor endring har skjedd fra den eldste til den yngste generasjonen?

Hvordan arter generasjonsforandringene seg i de to familiene?

Hvis vi ser på Sentrumsfamilien, kan de representere tendensen til dialektnivellering. Bestemor Sigrun har en tradisjonell dialekt, med noen få modifiseringer. Mor Sigrid har på sin side stor intraindividuell variasjon. Hun veksler mellom tradisjonelle og modifiserte former, og har ingen problemer med det heller, fordi hun er opptatt av at språk først og fremst handler om kommunikasjon. Til slutt har vi Stine som har en stor andel modifiserte former i språket sitt. Sentrumsfamilien har en utvikling vi kan koble opp mot generelle tendenser på landsbasis. Dialektene nærmer seg standardtalemålet, men også gjerne regiontalemålet. Vi ser hvordan språket har utviklet seg fra eldste til yngste generasjon, der mellomgenerasjonen har en god blanding av ulike former i språket sitt.

Bygdefamilien, derimot, har en mer lik utvikling fra generasjon til generasjon. Alle medlemmene i denne familien snakker en relativt tradisjonell form for oppdalsmål. Funnene mine viser at de har en del like trekk når det gjelder former som er modifiserte. På en måte virker det som om det er en større grad av overføring fra tidligere generasjoner i denne familien enn det er i Sentrumsfamilien. Dette kan forklares med at de har mer kontakt med hverandre, blant annet ved at bestemor Bjørg ofte er på gården, og at det er en større bevissthet omkring språket i denne familien. Nå er det altså slik at Børge, den yngste, snakker

mer tradisjonelt nå enn det han gjorde en periode. Hvorvidt det er en ”naturlig” utvikling som nærmest undertrykkes, kan diskuteres. Det er likevel interessant at han etter noen kommentarer fra familien legger såpass om, at han fremstår som en av de som snakker mest tradisjonelt av alle ungdommene i kullet sitt j.f kap 3.2.2. Selv om familien opplevde at han snakket modifisert den gangen, vil jeg kunne anta at han ikke var så modifisert som for eksempel Stine. Han har et bedre utgangspunkt for å snakke tradisjonelt oppdalsmål ved at han kommer fra det miljøet han kommer fra, nemlig Midtbygda.

For å svare på spørsmålet ovenfor, kan vi si at i begge familiene har det skjedd en endring fra yngste til eldste generasjon, men i større grad hos Sentrumsfamilien enn Bygdefamilien. Det vi så hos disse to familiene, er at både språket og språkutviklingen fra generasjon til generasjon er ulike. Motsetningen mellom det tradisjonelle og det moderne kommer for det første til uttrykk gjennom språket til medlemmene i familien. Det kommer også til uttrykk gjennom utviklingen mellom generasjonene i de to familiene. Utviklingen her, som vi så ovenfor, har ikke skjedd på lik måte og dette kan kobles opp til familiestrukturen og kontakten mellom generasjonene.

7.2 Hvordan kommer motsetningen mellom ”det tradisjonelle og det moderne” i oppdalsamfunnet til uttrykk hos informantene?

De to familiene har veldig forskjellige syn på språk generelt. Mens Sentrumsfamilien, som nevnt, er mest opptatt av at språk og dialekt handler om kommunikasjon, er Bygdefamilien veldig opptatt av tilhørigheten man får ved bruken av dialekt. Begge familiene er relativt positive til hjembygda og dialekten, men Sentrumsfamilien har et mer avslappet forhold til det enn Bygdefamilien. Sentrumsfamilien har også et mer distansert forhold til deler av oppdalsidentiteten, ved at både Stine og Sigrid tar avstand fra for eksempel assosiasjonene med bondekulturen ved å bruke ”*dæm*” i omtalen av denne, mens de igjen bruker ”*åss*” i omtalen av andre trekk ved oppdalsidentiteten. Som nevnt tidligere, viser dette at de tar avstand fra, og melder seg ut av en del av det som normalt ”hører til” med å være oppdaling. Bygdefamilien derimot viser stor stolthet til bygda og dialekten, og kunne ikke tenkt seg å være noe annet sted eller snakke en annen dialekt.

Som vi ser, kommer motsetningen mellom det tradisjonelle og det moderne frem også i det informantene sier om dialekten og hjembygda. Sentrumsfamilien har et mer avslappet forhold til dialekt, og de er mer åpen for andre impulser. De kan karakteriseres som en form for *homo dynamicus*. Bygdefamilien har i stor grad mer tradisjonelle verdier og de har stor

stolthet og bevissthet omkring det å være oppdaling. De føler stor tilhørighet til bygda og trives veldig godt der, de ligner på personlighetstypen *homo domesticus*.

7.3 Hvilke tendenser ser vi i oppdalsmålet, og hvordan ser framtida ut?

Disse to ytterpunktene i min oppgave gjenspeiler de to tendensene vi kan se i samfunnet i dag, når det gjelder utviklingen av talespråk. Generelt er den ene tendensen at det er økende grad av homogenitet. Ulike dialekter nærmer seg hverandre, gjennom i mange tilfeller å nærme seg enten standardtalemålet eller talemålet i regionshovedstaden. Den andre tendensen er at vi ser at flere lokalmiljø går litt mer i en motsatt retning, og blir mer heterogent (Mæhlum, 2002:83). Det vil si at den tradisjonelle varieteten vinner terreng, og det blir fokusert på å bevare denne og motså påvirkninger fra standardtalemålet, og andre regionstalemål for eksempel. Mine funn indikerer at begge de to tendensene Mæhlum tar for seg, skjer i en viss grad i oppdalsmålet. Det jeg har funnet, er at Sentrumsfamilien kan brukes som et eksempel på en språkutvikling som nivelleres mot et mer homogenisert språk. Når det gjelder Bygdefamilien, har jeg er funnet at det tradisjonelle oppdalsmålet opprettholdes i stor grad hos alle generasjonene. Det vil likevel ikke si at de kan representere en tendens hvor lokalmiljøet blir mer heterogent. Det kan likevel være interessant å poengetere her, at mange av de eldre informantene mente ungdommen i dag snakker mer tradisjonelt enn de gjorde for fem-seks år siden. Dette kan være en indikasjon på at det er en tendens til heterogenisering av oppdalsmålet.

Med tanke på framtida er det vanskelig å vite hva som kommer til å skje med oppdalsmålet. Det vi kan si, er at det er noen tendenser her som vi ser også i resten av landet. Det er en sterk nivelleringsprosess som foregår blant dialektene i dag, og dette ser vi særlig lillustret hos Sentrumsfamilien. På en annen side er det mange krefter i lokalsamfunnet i Oppdal som står på for å bevare oppdalsmålet i stor grad. Som tidligere nevnt, er de ikke nødvendigvis så opptatt av å bevare alt slik det var, men heller at vi skal videre fremover, med tradisjonelle verdier fra Oppdal som grunnlag for utviklingen. For å svare på problemstillingen i oppgaven, kan vi si at her går det begge veier. Det skjer en nivelleringsprosess, da spesielt i sentrumsnære områder i bygda, mens det i utkanten er stor oppmerksomhet og bevissthet omkring å bevare oppdalsmålet slik det tradisjonelt er. Det er to tendenser som jobber mot hverandre, og det vil være interessant å se om den ene eller den andre tendensen vinner over den andre en gang i framtida.

8 Litteraturliste

- Beck, Ulrich. (1992). *Risk society: Towards a new modernity* (Vol. 17): Sage.
- Bugge, Edit. (2010). Foreldrebakgrunn som utvalgs-kriterium og sosial variabel i norsk sosiolingvistik. *Maal og Minne* 2, 79-101.
- Dalen, Arnold. (2008). *Trøndersk språkhistorie: språkforhold i ein region*. Trondheim: Universitetsforlaget.
- Donali, Ingeborg. (2009). Vise på vise i hundre år. *Bøgda vår, 2009*, 55-64.
- Donali, Ingeborg (2007). *Oppdaling: ord og uttrykk*. Oppdal: Mediehuset OPP.
- Fagerhaug, Tore, Haugland, Kjell og Fjøsne, Erik E. (1983). *Slik var det: bildealbum frå Oppdal*. Oppdal: Laget.
- Fivelstad, Idun. (2012). "Det e nå bærre gøittj at dæm tykkje det e litt toile": Ein sosiolingvistisk studie av talemålet til ungdom i Rindal. NTNU. Trondheim
- Fjøsne, Elfrid. (2007). *Dativ i Oppdalsmålet. En syntaktisk analyse*. NTNU. Trondheim.
- Giddens, Anthony (1994). Living in a Post-Traditional Society. I Beck, U., A. Giddens og S. Lash: *Reflexive Modernization. Politics, Tradition and Aesthetics in The Modern Social Order*. Cambridge: Polity Press.
- Gisnås, Lars. (2004). *Hundre år i Oppdal: historiene, bildene, profilene*. Oppdal.
- Grønmo, Sigmund. (1996). Forholdet mellom kvalitative og kvantitative tilnærminger i samfunnsforskningen (s. 73-108). Oslo: Universitetsforlaget.
- Hanssen, Eskil. (2010). *Dialekter i Norge*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Haugen, Einar. (1954). Tvetoppet vokal i Oppdalsmålet. *Maal og Minne*, 66-78.
- Haugen, Einar. (1982). *Oppdalsmålet. Innføring i et sørtrøndsk fjellbygdsmål*. Oslo: Tanum-Norli
- Haugland, Kjell. (2002). *Oppdals historie: hovudlinjer og tidsbilde*. Oppdal: Oppdal historielag.
- Hårstad, Stian. (2004). "Ikke så typisk trøndersk": en sosiolingvistisk studie av ungdoms talemål i Oppdal. [Trondheim]: S. Hårstad.
- Hårstad, Stian. (2006). Oppdalsmålet - i nåtid og framtid. *Bøgda vår, 2006*, 45-48.
- Hårstad, Stian. (2008). Kommer ikke alt godt fra oven? I *Norsk Lingvistisk Tidsskrift* (Vol. 27, pp. 133-143).
- Karlsgård, Kristina. (1997). *Oss tållå oppdaleng: En interaksjonell sosiolingvistisk undersøkelse av fem språkbrukere fra Oppdal*. Universitetet i Oslo. Oslo.
- Oppdal kommune, Masterplan for Oppdal kommune. Hentet 16.02.2015, fra [http://www.oppdal.kommune.no/Documents/Masterplan Oppdal \(PDF\).pdf](http://www.oppdal.kommune.no/Documents/Masterplan%20Oppdal%20(PDF).pdf)
- Kristoffersen, Gjert. (2011). Cirkumflekstonelaget i Oppdal. *Norsk Lingvistisk Tidsskrift*, 29(2).
- Krokann, Inge. (1942). Det store hamskiftet i bondesamfunnet. *Norsk kulturhistorie*.
- Le Page, R. B., & Tabouret-Keller, Andrée. (1985). *Acts of identity: creole-based approaches to language and ethnicity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mæhlum, Brit. (2002). Hvor går vi-og hvorfor? Et forsøk på å trekke noen store linjer i utviklingen av norske talemål. I *Målbryting*, 6, s. 67-93. Nordisk institutt, UiB
- Mæhlum, Brit. (2007). *Konfrontasjoner: når språk møtes*: Novus.
- Mæhlum, Brit, & Røyneland, Unn. (2012). *Det norske dialektlandskapet: innføring i studiet av dialekter*. Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Ommeren, Rikke van. (2010). "Ja, jæi la an på å tållå oppdaling, ja": en sosiolingvistiske studie av språklige praksisformer blant voksne innvandrere i Oppdal. Trondheim

- Røyneland, Unn. (2005). *Dialektnivellering, ungdom og identitet: ein komparativ studie av språkleg variasjon og endring i to tilgrensande dialektområde, Røros og Tynset*. Oslo: Det humanistiske fakultet, Universitetet i Oslo.
- Skjekkeland, Martin. (2005). *Dialektar i Noreg: tradisjon og fornying*. Kristiansand: Høyskoleforlaget
- Skjekkeland, Martin. (2009). Språk og samfunn i endring. Et studie av tilhøvet mellom lokal identitet og talemålsutvikling.
- Thun, Harald. (1996). Movilidad demográfica y dimensión topodinámica. Los montevidEOS en Rivera. I: Radtke og Thun 1996: *Neue Wege der romanischen Geolinguistik. Akten des Symposiums zur empirischen Dialectologie*. Heidelberg/Mainz. 210-269
- Tjora, Aksel Hagen. (2012). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Ulset, Kari Anne Vold. (2002). Urbanisering som forklaringsfaktor i talemålsutviklingen. I G. Akselberg, *Språkleg identitet og haldning* (Vol. 6, 2002). Bergen: Norsk lingvistisk nettverk.

Sammendrag

Denne oppgaven er en sosiolingvistisk studie av oppdalsmålet. Med utgangspunkt i motsetningsparet tradisjon og det moderne har jeg sett på to familier som representerer ytterpunkter på det lingvistiske markedet i Oppdal. Målet med oppgaven var å finne ut hvor veien går for oppdalsmålet, og hvilke tendenser vi kan se illustrert, gjennom mine informanter, i oppdalsamfunnet. Med bakgrunn i andre oppgaver skrevet om oppdalsmålet har jeg prøvd å komme frem til en slags konklusjon på hvordan utviklingen i oppdalsmålet foregår per i dag. I tillegg til å se på språket til informantene har jeg også tatt holdningenes deres i betraktning.

For å kunne svare på spørsmålet ovenfor har jeg brukt en kombinasjon av kvantitative og kvalitative metoder. Jeg har systematisert språktrekk hos de ulike informantene i en kvantitativ analyse for å illustrere modifieringsgraden hos dem. Dette var hensiktsmessig med tanke på sammenlikning av informantene. Videre utførte jeg dybdeintervju hvor jeg også foretok en kvalitativ analyse med fokus på holdningene til informantene, men også språktrekk som ikke falt inn under kravene til den kvantitative analysen. Slik har jeg fått et bredt materiale for analysen min.

Med bakgrunn i mine analyser fant jeg to tendenser hos mine informanter. Den ene familien snakker en tradisjonell varietet og har generelt veldig positive og stolte holdninger til dialekten og hjemstedet. Medlemmene i denne familien er veldig bevisste på bruken av dialekt og det er viktig for dem å symbolisere tilhørighet gjennom språket. Den andre familien derimot har en høyere grad av modifiering i alle generasjonsledd. De har et mer ambivalent forhold til dialekten og hjembygda, og mener språk handler først og fremst om kommunikasjon. Disse to familiene representerer to ytterpunkt i det lingvistiske markedet i Oppdal, som lever side om side i en slags symbiose. Det blir interessant å se om en av disse tendensene overtar det lingvistiske markedet på ett eller annet tidspunkt i framtida.

Profesjonsrelevans

Siden denne oppgaven er tilknyttet lektorutdanningen i språk ved NTNU, er det nødvendig å presisere hvorfor denne oppgaven er relevant for skoleverket og lærerprofesjonen. I denne korte begrunnelsen kobler jeg opp oppgavens tema og innhold opp mot den generelle delen av læreplanen og formålsparagrafen i læreplanen i norsk. I den generelle delen av læreplanen står det blant annet at ”[...] *opplæringa skal derfor ta vare på å utdjupe den kjennskapen elevane har til nasjonale og lokale tradisjonar – den heimlege historia og dei særdrag som er vårt bidrag til den kulturelle variasjonen i verda*”¹³. En stor del av lokalsamfunnets historie og særdrag består av språk og identitet, et utbredt tema innenfor sosiolingvistikken. Når det gjelder mitt tema, bevaring og endring i et språksamfunn, er dette aktuelt med tanke på lokalsamfunnets rolle i norskundervisningen. Min fremstilling av utviklingstendensene i oppdalsdialekten kan brukes til å se på utviklingstrekk i andre dialekter omkring i landet, og vil derfor være aktuell for flere enn bare lærere som jobber i Oppdal. Endring og bevaring av dialekter er et spennende og aktuelt tema innenfor norskfaget. Kunnskap om dialekter og dialekttrekk er kompetansemål både for ungdomstrinnet og på videregående.

Hvis vi ser litt videre på hva som står i formålet til norskfaget står det blant annet at ” [...] *Kulturarven er slik sett en levende tradisjon som forandres og skapes på nytt, og norskfaget skal oppmuntre elevene til å bli aktive bidragsyttere i denne prosessen*”¹⁴. Gjennom undervisning i sosiolingvistikk, vil elevene få kunnskap til å språk i dagens samfunn og hvordan de kan være med på å forme framtida til språkmangfoldet i Norge i framtida. I dette perspektivet er temaet for denne oppgaven svært relevant for undervisningen i norskfaget. Endring og bevaring av dialekter er spesielt aktuelt slik samfunnet vårt utvikles i dag. Hvordan framtida til de lokale dialektene er, er det ingen som vet. Det er likevel viktig at elevene lærer hvor de kommer fra, og hvorfor språket er som det er i dag.

¹³ Den generelle delen av læreplanen: hentet 07.10.14

<http://www.udir.no/Lareplaner/Kunnskapsloftet/Generell-del-av-lareplanen/Det-meiningssokjande-mennesket/#a2.2>

¹⁴ Formålet for norskfaget, læreplanen i norsk. Hentet 07.10.14

<http://www.udir.no/kl06/NOR1-05/Hele/Formaal/>

Det siste utsagnet jeg skal ha med fra formålet til læreplanen i norsk er
”Det språklige mangfoldet er en ressurs for utviklingen av barn og unges språkkompetanse. Med utgangspunkt i denne språksituasjonen skal barn og unge få et bevisst forhold til språklig mangfold. Formålet med opplæringen er å styrke elevenes språklige trygghet og identitet, utvikle deres språkforståelse [...]”¹⁵.

Dette utsagnet er aktuelt for denne oppgaven fordi det vektlegger verdien av elevens språklige identitet. Ved å forske på en dialekt på den måten som blir gjort i denne oppgaven, har jeg et grunnlag for å kunne forklare elevene hva som menes med språklig identitet, og hjelpe de på vei til å finne sin egen språklige identitet. Ved å diskutere endring og bevaring av dialekter blir også elevene kjent med det språklige mangfoldet vi har, og kan etter dette finne sin egne språklige trygghet. Med disse tre utsagnene fra de ulike læreplanene jeg skal følge i min yrkesutøvelse, finnes det et godt belegg for at denne oppgaven har relevans i skolen.

¹⁵ Ibid.

9 Vedlegg

9.1 Spørreundersøkelsen

Spørreundersøkelse for potensielle informanter.

Spørsmål 1: Om dere har tre ledd med familiemedlemmer som snakker Oppdalsdialekt, hvilken alder har disse? I hvilken grad de ulike snakker dialekt er ikke viktig.

Spørsmål 2: Har alle eventuelle ledd i familien bodd på Oppdal hele eller mesteparten av sitt liv? Forklar gjerne kort hvilken bostedsbakgrunn alle har. Også innad i Oppdal.

Spørsmål 3: På en skala fra 1 til 5, hvor interessert er den yngste generasjonen i dialekt?

Spørsmål 4: På en skala fra 1 til 5, hvor interessert er foreldregenerasjonen i dialekt?

Spørsmål 5: På en skala fra 1 til 5, hvor interessert er den eldste generasjonen i dialekt?

Spørsmål 6: Har du og din familie interesse og mulighet til å være informanter?

Svaralternativ:

Ja

Kanskje

Trenger mer info for å kunne ta en avgjørelse

Nei

9.2 Intervjuguide

Felles spørsmål

1. Det beste og det verste med Oppdal.
2. Hva vil du si kjennetegner Oppdal for de som kommer utenifra?
3. Hvordan ville du ha markedsført bygda di overfor en som aldri har hørt om Oppdal før?
4. Fortell en vits, en historie eller et sagn om Oppdal eller Oppdalingen.
5. Nevn tre ting du mener er typisk for Oppdal. Hvorfor?
6. Hvor viktig er grendeskolene for deg?
7. Hvilken kontakt har du med naboene dine?
8. Hva er typisk oppdaling? Hvor har du hørt/lært det?
9. Hvem eller hva er dine forbilder, og hvorfor? Hvem ser du opp til?
10. Syns du det er viktig å holde på dialekten?
11. Hvilket syn har du på eget dialektbruk?
12. Hva syns du om Oppdalsdialekten?
13. Hvorfor tror du (eldre/ynge generasjonsledd i familien) snakker som hun gjør?

Yngre generasjon

1. Hvilke fremtidsplaner har du? (Hva vil du bli når du blir stor?/Hva er målene dine fremover? Hva er dine overordnede mål i livet?)
2. Er det noen typiske oppdalsord som dine foreldre bruker/brukte som du ikke bruker?
3. Har du tenkt på at du snakker på en annen måte enn foreldrene dine/besteforeldrene dine?
4. Hvorfor tror du du gjør det?
5. Snakker vennene dine likt som deg?
6. Hvor kommer vennene dine fra? Angi gjerne hvor i kommunen de bor.

Eldre generasjon

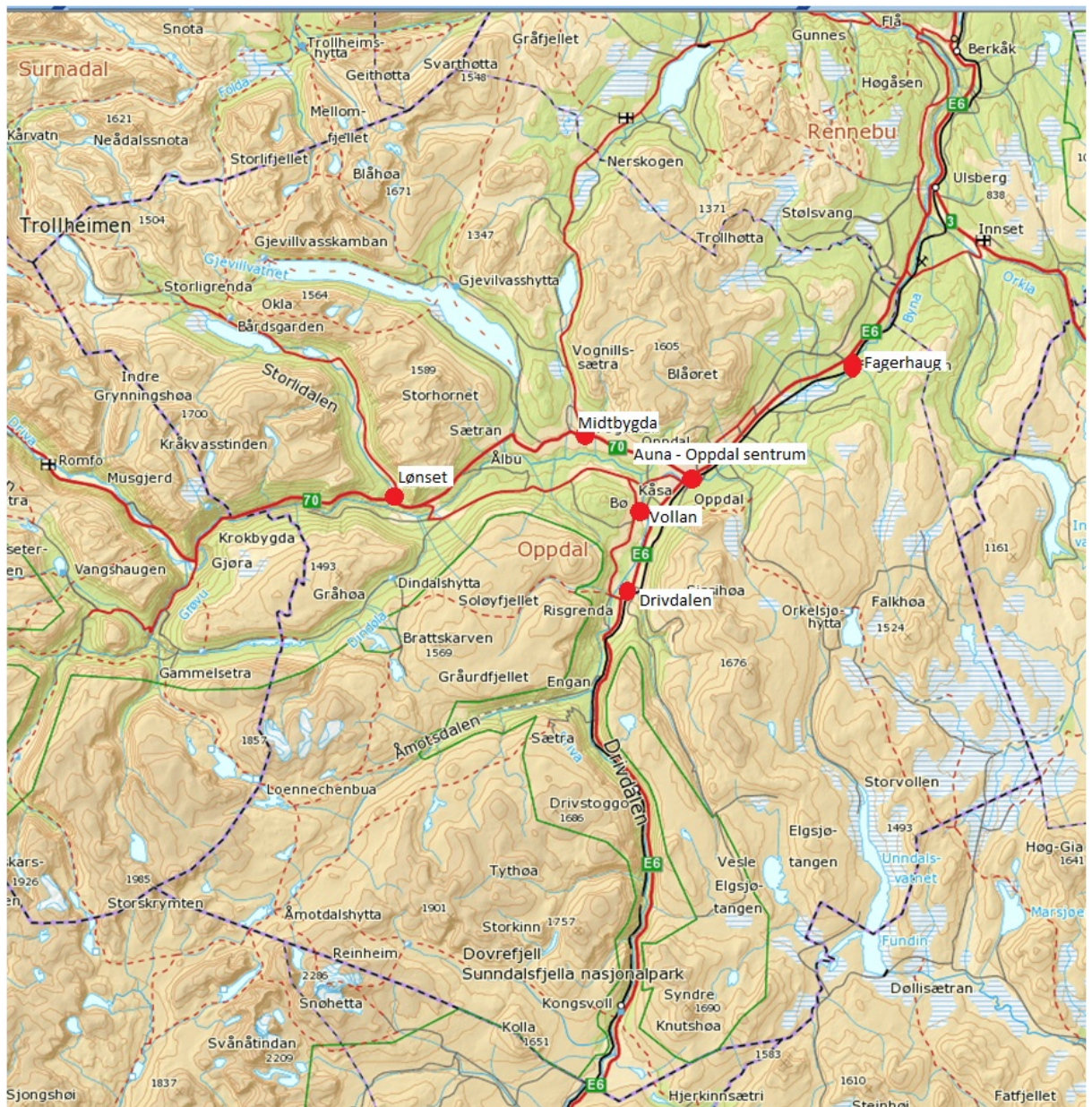
1. Er det ord og vendinger du husker eldre brukte da du var ung, som du ikke hører nå?
2. Mener du det har skjedd store endringer i oppdalsmålet i din levetid?

3. Har du tenkt på at du snakker på en annen måte enn foreldrene dine/besteforeldrene dine/barnebarnet ditt/barnet ditt?
4. Hvorfor tror du du gjør det?
5. Har du mange venner som snakker Oppdaling?

Felles spørsmål

1. Er det noen som påpeker hvordan du snakker?
2. Hva er det de reagerer på?
3. Hva er din holdning til at dialekter ender seg?
4. Kan du begrunne hvorfor du har denne holdningen? Hvor kommer den fra?
5. Hvorfor tror du dialekter endrer seg?
6. Når du snakker med folk som ikke er fra Oppdal kommenterer de dialekten din? Hva kommenterer de/hvilke kommentarer har du fått?

9.3 Kart over Oppdal

Kilde:

<http://www.oppdal.kommune.no/Documents/Plan%20og%20forvaltning/Landbruk/kart%20over%20Oppdal.jpg>